

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 02.05.2021
Published/Yayınlanma 31.07.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Pürselim Arning, H.S. & Uğur, A. (2021). Milletlerarası vekaletsiz iş görmelerde her yerdelik prensibi (Ubiquitætsprinzip). *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(72), 1970-1993.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2513>

Doç. Dr. Hatice Selin PÜRSELİM ARNING
<https://orcid.org/0000-0002-3067-4335>

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE

Aynaz UĞUR
<https://orcid.org/0000-0003-1934-1051>

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul / TÜRKİYE

MİLLETLERARASI VEKALETSİZ İŞ GÖRMELERDE HER YERDELİK PRENSİBİ (UBIQUITÆTSPRINZIP)

UBIQUITY PRINCIPLE IN INTERNATIONAL NEGOTIORUM GESTIO

Issue/Sayı: 72

Volume/Cilt: 8

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

İş görme fiilinin icra ve sonuç yerlerinin birbirinden farklı olması, öğretide “ubiquitætsprinzip” (aynı anda birden fazla yerde gerçekleşme kuralı-her yerdelik prensibi) olarak bilinmektedir. Her yerdelik prensibi (Ubiquitætsprinzip-Ubiquity), temelini Alman ceza hukuku doktrininden alan bir kurumdur. Kamu hukuku karakterli bu prensibin özel hukuka yansması ise en çok haksız fiil alanında kendisini göstermektedir. Zira özellikle internet üzerinden işlenen haksız fiillerde, zarar yeri birden fazla alana yayılabilmektedir. Bunun milletlerarası özel hukuktaki etkisi ise, zarar yerinin birden fazla ülkeye yayılarak, olayın birden fazla hukuk ile sıkı irtibatlı hale gelmesidir. İşte bu durumda her yerdelik prensibi, hukuki uyumsuzluğun taraflarına hukuk seçimi imkanı sağlayarak olayı çözüme kavuşturmaktadır. Vekaletsiz iş görme uyumsuzluklarında, iş görmenin birden fazla ülkede gerçekleşmesi halinde, vekaletsiz iş görme ilişkisinin tamamına tek bir hukukun uygulanmasını salık veren bağlı bağlama (einheitliche Anknüpfung) kuralı uyarınca, iş görmenin taraflarına uyumsuzluğun tamamına uygulanacak hukuk seçimi yapma imkanı verilmesi şeklinde yansır. Hukuk seçimi imkanının kapsamı, olayla irtibatlı ülkelerden herhangi birinin mahkemesinde “dava açmayı seçebilme” ve ayrıca vekaletsiz iş görme ile de “asıl bağlantılı olarak bu ülkelerden birinin hukukunu uygulanacak hukuk olarak seçme hakkı” olarak yansır. Makalemizde asıl vurgulanmak istenen, her yerdelik prensibinin vekaletsiz iş görmelerde özellikle de taraflara hukuk seçimi imkanının tanınması olarak yorumlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Her yerdelik prensibi, hukuk seçimi, yetkili mahkeme, vekaletsiz iş görme, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme, akit dışı borç ilişkisi.

ABSTRACT

The difference between fulfillment place and result place of the performance is known as ubiquity principle. Ubiquity principle is generally examined in German Penal Law doctrine. This public law character Principe affects the torts law in civil and private law areas. In siber tort law, the damage places can take more than one specific place in priority. This expansion of damage place over more than one place makes the legal event related to more than one law of different countries. At that time, according to ubiquitætsprinzip, it can be chosen one of these country's law by the plaintiff. According to the single connecting rule, it should be applied only one law for the whole totality of international negotiorum gestio and the choice of law right of the plaintiff can help fort his single connection. Plaintiff can choose one of the related country's courts and in international negotiorum gestio, he or she can also choose the applicable law of one of these countries. Our main goal to write this article is to show that the ubiquity principle gives way to the choice of law mainly in negotiorum gestio issues employees.

Keywords: Ubiquity, choice of law, choice of court, negotiorum gestio, tort, unjust enrichment, non- contractual relationship.

1. GİRİŞ

Her yerdelik prensibi (Ubiquitatsprinzip), temelini Alman ceza hukuku doktrininden alan bir kurumdur¹. Ceza hukukunda suçun işlendiği yer mahkemesinin yetkili olma kuralı söz konusu olduğundan, suç yerini birden fazla yerin teşkil etmesi halinde, mahkemelerden birinin verdiği kararın tümünü bağlayacağını ifade etmektedir. Aynı kural Avrupa Birliği Hukuku'na da yansımıştır. Buna göre AB sınırları içinde, suçun birden fazla ülkede işlenmesi halinde, tüm suç yeri mahkemeleri yetkili olup, birinin verdiği karar tüm AB ülkelerinde tanıma ve tenfize tabi olmadan geçerli olacaktır.

Kamu hukuku karakterli bu prensibin özel hukuka yansımaları ise en çok haksız fiil alanında kendisini göstermektedir. Özellikle internet üzerinden işlenen haksız fiillerde, zarar yeri birden fazla alana yayılabilmektedir. Bunun milletlerarası özel hukuktaki etkisi ise, zarar yerinin ya da ika yerinin birden fazla ülkeye yayılarak, olayın birden fazla ülke ile sıkı irtibat içine girmesidir. Yani ya ika ya da zarar yeri birden fazla ülkeye yayılacak ya da ika ve zarar yerleri birbirinden farklı olacaktır. Bu durumda fiilin sonuç yeri (Erfolgsort) ika yeri olarak yorumlanmakta ve zarar yerine de ika yerine nazaran üstünlük tanınmaktadır. Olayın temel fiilden kaynaklı olarak birden fazla ülkeyle irtibatlanması halinde her yerdelik prensibinin; milletlerarası nitelikli vekaletsiz iş görmeler bakımından, hem yetkili mahkemenin hem de uygulanacak hukukun seçimine olanak verecek şekilde yorumlandığını çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak anlatacağız.

Ancak haksız fiiller kapsamında verilen örnekler daha çok yetkili mahkemenin seçimi şeklinde olmaktadır. Kanımızca haksız fiilin ika yerinin birden fazla ülkeye yayıldığı ya da en azından zarar yeri ve ika yeri ülkelerinin farklılaştığı durumlarda, yetkili mahkemenin yanında hukuk seçimine de olanak tanımak uygun olmaktadır. Ancak çalışmamız özellikle vekaletsiz iş görmelere yoğunlaştığından, haksız fiil içinde aynı hukuk seçimi imkanının savunulduğu teorik tartışmalara fazla rastlanmamıştır. Ancak her yerdelik prensibinin özünde ceza hukuku kaynaklı ve yetki kurallarını esas alan bir prensip olduğunu ve yalnızca uygulanacak hukukun seçimi imkanının tanınmasına indirgenemeyeceğinin de altını çizmek gerekir. Bu nedenle, şahsi kanaatimiz odur ki; yalnız yetkili mahkemenin seçimine imkan tanınıyor oluşu bile, şayet olayın birden fazla ülke ile ilişkilmesi, akit dışı ilişkiyi doğuran fiilin yayılmasından kaynaklanıyorsa, her yerdelik prensibinin uygulandığının tespiti için yeterli görülmelidir.

Her yerdelik prensibinin, irade serbestisi prensibinin uygulanma alanını genişletmesi, modern milletlerarası özel hukuk algısına, hakkaniyete ve uluslararası karar ahenginin korunmasına hizmet etmektedir. Her yerdelik prensibi başta haksız fiiller olmak üzere, özellikle hukuka aykırı durum içeren tüm akit dışı borç ilişkilerinde başvurulabilecek bir çözüm aracı olarak kabul edilmektedir².

Çalışmanın ilk bölümünde vekaletsiz iş görmenin Türk-Alman hukukundaki yeri açıklanacak, ardından öncelikle vekaletsiz iş görme olmak üzere akit dışı ilişkilere ilişkin kanunlar ihtilafı kurallarına yer verilecek, sonrasında her yerdelik prensibi izah edilip vekaletsiz iş görmeler ve diğer akit dışı ilişkilerdeki uygulanması anlatılacak ve son bölümde de Türk ve Alman hukuklarının karşılıklı değerlendirmesi yapılacaktır.

2. VEKALETSİZ İŞ GÖRMENİN TÜRK-ALMAN HUKUKUNDAKİ YERİ

Roma Hukuku'nda vekaletsiz iş görme, temeli iyi niyet ve dostluğa dayanan toplumsal yardımlaşma amacına hizmet için doğmuştur³. Bir kimsenin yetkisi bulunmadığı halde bir başkasının hukuk alanına; o şahsın menfaatine hizmet etmek üzere ya da işi kendinin sayıp, o işten gelecek menfaati kendine mal

¹ Sören Ziebert, "Internationale Aspekte des Strafrechts", <https://www.e-recht24.de/artikel/strafrecht/37.html>, 10.7.2019; Alman Ceza Yasası için bkz. <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html>, 15.7.2019; Bu konudaki içtihat hakkında bkz. BGH, 30.4.2003, 3 StR 386/02, BGH, 12.12.2000, 1 StR 184/00, http://www.wiete-strafrecht.de/User/Inhalt/9_StGB.html, 10.07.2019; Benzer yönde bkz. Thomas Rotsch, "Der Handlungsort i.S.d. § 9 Abs. 1 StGB - Zur Anwendung deutschen Strafrechts im Falle des Unterlassens und der Mittäterschaft", s. 170-171, http://www.zis-online.com/dat/artikel/2010_3_422.pdf, 10.7.2019; Heryerdelik Prensibinin, dürüstlük kuralına aykırı şekilde forum shoppinge neden olabileceği tehlikesi hususundaki açıklamalar için bkz. Thomas J. Primig, Internationales Strafrecht und das Internet - Probleme in der Anwendung nationalen Strafrechts auf Kriminalität in grenzüberschreitenden Datennetzen, s. 39 vd. ; http://rechtsprobleme.at/doks/primig-1-internationales_strafrecht.pdf, 10.07.2019; Veli Özer Özbek, "İnternet Kullanımında Ortaya Çıkabilecek Bazı Ceza Hukuku Sorunları", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IV, S. 1, Y. 2002, s. 117.

² Gregor Habermann, Die Geschäftsführung ohne Auftrag im System des deutschen Internationalen Privatrechts, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Johannes Gutenberg Üniversitesi, Mainz, 1990, s. 120.

³ Hans Peter Friedrich, "Die Voraussetzungen der unechten Geschäftsführung ohne Auftrag (Art. 423 OR), insbesondere bei Annahme einer für einen Andern bestimmten Leistung", ZSR, N. 64, 1954, s. 16; Ramil Halilov, Türk ve Azerbaycan Hukukunda Vekaletsiz İş Görme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2013, s. 1; Isabella Ladstätter, Die Geschäftsführung ohne Auftrag im Rechtsvergleich, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Viyana Üniversitesi, Viyana, 2011, s. 39; Jörg Schmid, Die Geschäftsführung ohne Auftrag, Freiburg, 1992, (GoA), N. 41; Roland Wittman, Begriff und Funktion der Geschäftsführung ohne Auftrag, München, 1981, s. 5.

etmek amacıyla müdahalede bulunduğu hallerde vekaletsiz iş görmeden söz edilir⁴. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere vekaletsiz iş görmenin iki türü bulunmaktadır: Roma Hukuku'ndan beri süregelen “başkasının işini onun menfaatine olarak görme iradesi (animus negotia aliena gerendi)”⁵ şeklindeki sübjektif unsurun⁶, vekaletsiz iş görmenin zorunlu unsur olup olmadığına yönelik tartışma; bu türlerin temel ayırım noktasını oluşturmaktadır. Bu ayırma göre iş görenin iş sahibi menfaatine hareket ettiği hallerde gerçek, aksi durumlarda ise gerçek olmayan vekaletsiz iş görmenin bulunduğu kabul edilmektedir⁷. Gerçek olmayan vekaletsiz iş görme halleri; iş görenin iş sahibinin menfaatine hizmet amacıyla giriştiği halde buna uygun olmayan ya da iş sahibinin geçerli yasaklamasına aykırı olan iş görmelerle⁸, iş görenin başkasına ait olduğunu bildiği veya bilmediği bir işi kendi veya bir üçüncü kişi menfaatine yapması şeklinde sınıflandırılabilir⁹. Yargıtay bir kararında “...bir paydaşın diğerlerine ait payları da kendi malı imiş gibi kiraya vermesinin...” gerçek olmayan vekaletsiz iş görme oluşturduğuna karar vermiştir¹⁰. Başka bir kararında ise, geçersiz sözleşmeye dayalı olarak bir kimsenin bir başkası yararına iş gördüğü halleri gerçek vekaletsiz iş görme olarak kabul etmektedir¹¹.

Türk hukukunda gerçek vekaletsiz iş görme TBK m. 526 ile gerçek olmayan vekaletsiz iş görme ise TBK m. 530 ile düzenlenmiştir. Buna göre vekaletsiz olarak başkası hesabına iş gören, o işi iş sahibinin menfaati ile varsayılan iradesine uygun görmek yükümlülüğü altındayken; şayet iş gören işi kendi hesabına gördüyse, iş sahibine elde edilen menfaatleri vekaletsiz iş görme davası ile talep etme hakkı tanınmıştır. Alman Medeni Kanunu¹² m. 677 de TBK m. 526 ile aynı lafzi içeriğe sahiptir. Aynı Yasanın m. 678 hükmü ise gerçek olmayan vekaletsiz iş görmeyi düzenlemekte olup, bu durumda iş sahibine menfaatlerin iadesini talep imkanının yanında tazminat hakkı da tanınmaktadır.

Alman hukukunda da “vekaletsiz iş görme” üst başlık olarak, “gerçek (echte GoA-geschäftsführung ohne Auftrag)” vekaletsiz iş görme ve “gerçek olmayan (unechte GoA)” vekaletsiz iş görme olarak ikiye ayrılır¹³. Gerçek vekaletsiz iş görme kendi içinde “haklı (berechtigte GoA) ve haksız (unberechtigte GoA)” vekaletsiz iş görme olarak ikiye ayrılmaktadır. İş sahibinin yasaklamasına aykırı iş görmeler haksız kabul edilmektedir. Gerçek olmayan vekaletsiz iş görme ise tıpkı Türk hukukundaki gibi “iyi niyetli (gutgläubige GoA)” ve “kötü niyetli (bösgläubige GoA)” iş görme olarak ikiye ayrılır; “iş sahibinin menfaatine ve varsayılan iradesine aykırı iş görme (Geschäftsmaßfung) ve işi kendinin sanarak kendi menfaatine görme (irrtümliche GoA)” kötü niyetli kabul edilmektedir.

⁴Ladstätter, s. 40; Leland H. Ayres / Robert E. Landry, “The Distinction Between Negotiorum Gestio and Mandate”, Louisiana Law Review, Vol. 49, N.1, September, 1988, s. 111; H. Gökçe Özdemir, Roma ve Türk Hukuklarında Vekaletsiz İş Görme, Ankara, 2001, s. 17; Aydın Zevkililer / K. Emre Gökyayla, Borçlar Hukuku-Özel Borç İlişkileri, Ankara, 2019, s. 639; Azra Arkan Akbıyık, Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görme, İstanbul, 1999, s. 12; Özgür Başbüyük, Roma ve Türk Hukukunda Vekaletsiz İş Görme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 12; Halilov, s. 1; Claire Huguenin, Obligationenrecht - Allgemeiner und Besonderer Teil, Schulthess Juristische Medien AG, Zurich-Basel, 2014, <https://www.swisslex.ch/>, 15.03.2016, s. 473-474; Claire Huguenin / Reto M. Jenny, CHK - Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Schulthess Juristische Medien AG, 2012, <https://www.swisslex.ch/>, 15.03.2016, s. 518; Yarg. 3. HD, T. 16.9.1955; E. 6338 / K. 4547; Nihat Yavuz, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi, C. II, Ankara, 2013, (Şerh), s. 2790.

⁵ Başkasına ait iş görme iradesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Harald Müller, Der Fremdschäftsführungswille, Mannheim, 1980, s. 100 vd.; Örnekler için bkz. Dieter Medicus, Gesetzliche Schuldverhältnisse, Delikts und Schadensrecht, Bereicherung, Geschäftsführung ohne Auftrag, München, 2007, s. 167.

⁶ Vekaletsiz iş görmenin sübjektif unsuru iş görenin iradesidir. Doktrinde tartışılmakta olan, bu iradenin içeriğinin nasıl doldurulacağıdır. Özetle anlatmak gerekirse bu irade “başkasının menfaatine iş görme”ye yönelirse “gerçek”, “kendi menfaatine iş görme”ye yönelirse “gerçek olmayan vekaletsiz iş görme” vardır. Bu iradeyi yalnız “başkasına ait bir iş görme iradesi” olarak tanımlayanlar ise genellikle “gerçek olmayan vekaletsiz iş görme” tanımını kabul etmeyip; “gerçek vekaletsiz iş görme”yi “caiz (hukuka uygun)” ve “caiz olmayan (hukuka aykırı)” diye ikiye ayırırlar.

⁷ Nafiz Erdem, Türk Borçlar Kanunu Şerhi ve Davaları, Özel Hükümler, Adana, 1990, s. 380; Josef Hofstetter, Der Auftrag und die Geschäftsführung ohne Auftrag in Schweizerisches Privatrecht, Basel-Genf-München, 2000, (GoA), s. 271; İlhan Uluhan, İyi Niyetli Sebepsiz Zenginleşenin İade Borcunun Sınırlanması Sorunu (BK m. 63/I), İstanbul, 1984, s. 57; Cevdet Yavuz / Burak Özen / Faruk Acar, Borçlar Hukuku Dersleri-Özel Hükümler, İstanbul, 2019, (Dersler), s. 757-758; Zevkililer / Gökyayla, s. 639.

⁸ Burada gerçek olmayan vekaletsiz iş görmenin yanında haksız fiile dayanan talebin de gündeme gelebileceği ve iş sahibinin seçim hakkı bulunduğu konusunda bkz. Hüseyin Hatemi, “Türk Hukukunda Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görme Kurumuna İlişkin Düşünceler”, Prof. Dr. Kemal Oğuzman’ın Anısına Armağan, İstanbul, 2010, (Armağan), s. 388.

⁹ Friedrich, s. 15; Schmid, GoA, N. 730; Haluk Tandoğan, Borçlar Hukuku-Özel Borç İlişkileri, C. II, İstanbul, 2010, (Özel Borç İlişkileri) s. 675-678; Yavuz, Şerh, s. 2807; Yavuz / Acar / Özen, Dersler, s. 763-765; BGE 51 II 583, http://www.servat.unibe.ch/dfr/dfr_bge06.html, 14.09.2017.

¹⁰ Yarg. 13. HD, T. 31.1.1974, E. 111 / K. 213, <http://www.kazancı.com.tr/>, 10.04.2018.

¹¹ Yarg. 15 HD, T. 16.2.2007, E. 2006/404, K. 2007/975; Yarg. 15 HD, 5.4.2007 T, E. 2005/8090 K. 2007/2135, Yarg. 15 HD, 25.10.2005 T. E. 2005/5176, K. 2005/5723, <http://www.kazancı.com.tr/>, 10.04.2018; Benzer şekilde, geçersiz belgelere dayanarak vergi iadesi tahsil eden çalışanı yüzünden, vergi cezası ödeyen iş yeri de bunu vekaletsiz iş görme hükümlerine dayanarak, çalışanına rücu edebilir. Yarg. HGK, T. 05.05.2004, E. 2004/3-247, K. 2004/267, <http://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 15.08.2016; Özellikle inşaat sözleşmelerinde gündeme gelen sözleşme dışı imalat bedellerinin de yüklenici tarafından vekaletsiz iş görme hükümlerine göre talep edilebileceği kabul edilmektedir; bkz. Yarg. 15. HD, T. 23.05.2012, E. 2011/520, K. 2012/3775; Yarg. 15. HD, T. 04.10.2011, E. 2011/5129; K. 2011/5680; Yarg. 15. HD, T. 23.09.2010, E. 2010/3688, K. 2010/4709; Yarg. 15 HD, T. 05.02.2008, E. 2007/1120, K. 2008/631, <http://www.sinerjimevzuat.com.tr>, 15.08.2016.

¹² Alman Medeni Kanun’u için bkz. www.gesetze-im-internet.de, 10.02.2021.

¹³ Marco Staake, Gesetzliche Schuldverhältnisse, 2013, Springer- Lehrbuch, <https://www.springer.de/>, 12.05.2016, s. 390-392.

Vekaletsiz iş görmenin özel borç ilişkileri bölümünde düzenlenmesi Roma hukuku döneminden beri eleştirilmektedir¹⁴. TBK’da olduğu gibi Alman (BGB-Bürgerliches Gesetz Buch) ve İsviçre Borçlar Kanunu (OR-Obligationen Recht)¹⁵ düzenlemesi de böyledir. Gerçek vekaletsiz iş görmenin vekalet sözleşmesine yakın görülmesi¹⁶ ve bazı hukukçular tarafından sözleşme benzeri olarak nitelendirilebilmesi sebebiyle TBK özel hükümler bölümünde düzenlenmesi anlaşılabilirse de¹⁷; gerçek olmayan vekaletsiz iş görmenin ayrı bir borç kaynağı olduğu ve TBK genel hükümler bölümünde düzenlenmesi gerektiği savunulmaktadır¹⁸.

Vekaletsiz iş görmenin iradi bir fiil neticesinde gerçekleştiği kabul edildiğinden, borcun kaynağının tamamen kanun olduğunu söylemek yetersiz bir tahlil olmakta ve kanunun burada borcu sözleşmedekine benzer bir iradi fiil neticesinde yarattığına işaret edilmektedir. Bu durumda vekaletsiz iş görme için “*kanundan doğan iradi nitelikli bir borç*” tanımını kullanmak düşünülebilir¹⁹. Vekaletsiz iş görmenin TBK’da iş görme sözleşmeleri arasında düzenlenmesi ve iş görenin icazeti ile vekalet sözleşmesi hükümlerinin kıyasen uygulandığı düşünüldüğünde, bu kurumu sözleşmelere yaklaştırmanın bulunabilecek en iyi çözüm olduğu düşüncesindeyiz. Bu nedenle hukuki işlem benzeri fiil niteliğinde olduğunu savunuyoruz.

Gerçek olmayan vekaletsiz iş görmenin hukuki niteliğine ilişkin olarak ise, iş görenin kendi menfaatine iş gördüğü hallerde gerçek olmayan vekaletsiz iş görmenin söz konusu olduğu kabul edilmektedir²⁰. Bu nedenle aslında vekaletsiz iş görme kurumunun varlığından söz edilemez. Bu görüşe göre iş sahibi menfaatine iş görme iradesi biçiminde ifade edilen sübjektif unsur, vekaletsiz iş görme ilişkisinin kurulması için zorunlu olup, kendi menfaatine başkasının işinin görüldüğü durumlarda kural olarak gerçek anlamda bir vekaletsiz iş görmeden bahsedilemez²¹. Aksi görüşe göre, gerçek vekaletsiz iş görme görüşü uyarınca, İsviçre Borçlar Kanunu’nun Almanca metnindeki m. 419 hükmündeki ifade “*wer für einen anderen ein Geschäft besorgt*” yani “*bir başkası için iş gören*” şeklindeki; Fransızca ve İtalyanca metinlerde vekaletsiz iş görme tanımının “*başkasının işini gören*”, “*Celui qui, sans mandat, gère l’affaire d’autrui*” ifadesini içermesinden yola çıkılarak, gerçek olmayan vekaletsiz iş görmenin de bir vekaletsiz iş görme teşkil ettiği savunulmaktadır²². Zira Almanca metnin açık şekilde başkasının menfaatine iş görmeyi gerçek olmayan vekaletsiz iş görmeler için de zorunlu kıldığı savunulmaktadır. Almanca metnin açık şekilde başkasının menfaatine iş görmeyi zorunlu kıldığını savunarak, TBK hükmünü çeviri hatası olarak nitelemenin, kanunun vekaletsiz iş görme kurumunun ruhuna uyan lafzıyla çelişik bir yorum olduğu kanaatindeyiz. Şayet iş sahibinin menfaatine olmayan iş görmeler gerçek anlamda vekaletsiz iş görme oluştursaydı; gerçek olmayan vekaletsiz iş görmelere ilişkin TBK m. 530’ a gerek olmaz, iş sahibinin karı temellük hakkı genel hükümlerden kendiliğinden çıkardı.

¹⁴ Patrizia Holenstein, Wertersatz oder Gewinnherausgabe? Unter den Gesichtspunkten der ungerechtfertigten Bereicherung und der unechten Geschäftsführung ohne Auftrag, Zürich, 1983, s. 160.

¹⁵ İsviçre Borçlar Kanunu 2020 Tasarısı (OR 2020), gerçek olmayan vekaletsiz iş görmeyi, sebepsiz zenginleşme başlığı altında; ancak ayrı bir kurum olarak düzenlemiştir. Burdan da anlaşılacağı gibi bu iki kurum birbirinden bağımsız ve birbirini tamamlayan kurumlardır; bkz. Fikret Eren, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Ankara, 2019, (Özel Hükümler), s. 909-911; Turgut Öz, Sebepsiz Zenginleşme, İstanbul, 1990, (Sebepsiz Zenginleşme), s. 41-42; İsmet Sungurbey, Medeni Kanun Ön Tasarısının Nesnel Hukukunun Eleştirisi, İstanbul, 1972, (Nesnel Hukuku), s. 415.

¹⁶ Başibüyük, s. 82; Şakir Berki, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Ankara, 1973, (Borçlar Hukuku), s. 180-181; Özdemir, s. 79.

¹⁷ Şener Akyol, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, İstanbul, 1984, (Özel Borç İlişkileri), s.140; Halilov, s. 6.

¹⁸ Akyol, s.140; Arkan Akbıyık, s. 25; Christine Chappuis, La Restitution des Profits Illégitimes, Helbing, 1991, s. 42; Friedrich, s. 20; Haluk Nami Nomer, “Karar İnceleme-506 Sayılı SSK m.10’a göre İşverene Açılan Rücu Davaları Hangi Zamanaşımına Tabidir?”, Çimento İşveren Dergisi, s. 28-30; Samuel Jacob Stoljar, The Law of Quasi-Contracts, Sydney, 1989, s. 173; Rolf H. Weber, “Gewinnherausgabe-Rechtsfigur zwischen Schadenersatz-Geschäftsführung und Bereicherungsrecht”, ZSR, N.111, 1992, (I), s. 336; H. Kübra Ercoşkun Şenol, “Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görmenin Sistematiği Açısından Borçlar Kanunundaki Yeri Ve 2020 İsviçre Borçlar Kanunu Tasarısı’ndaki Durum”, Ankara Hacı Bayram Veli Ünverstes Hukuk Fakültesi Dergisi C. XXII, Y. 2018, Sa. 4, s. 52-55; Bu durum İsviçre hukukunda da aynı şekilde kabul edilmektedir; bkz. Schmid, GoA, N.820; Özdemir, s. 93.

¹⁹ Haluk Tandoğan, Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk-İsviçre Hukuku Bakımından Vekaletsiz İş Görme, İstanbul, 1957, (Mukayeseli Hukuk), s.38.

²⁰ Kurt Aebly, Die Geschäftsführung ohne Auftrag nach schweizerischem Recht, Zurich, 1928; s. 34, 44.

²¹ Arkan Akbıyık, s. 24.

²² TBK ilgili maddelerde kullanılan “başkası hesabına iş gören” deyimini gerçek olmayan vekaletsiz iş görmeyi çağırırsa da bu bir tercüme hatası olup, OR’un Fransızca ve İtalyanca metinlerinde yazdığı ve doktrinde hakim olduğu üzere “başkasının işini gören” deyimini kanunumuzda hukuka uygun ve aykırı olmak üzere iki tip vekaletsiz iş görme olduğunu gösterir; bkz. Özdemir, s. 93; Tandoğan, Mukayeseli Hukuk, s. 72.

3. DEVLETLER ÖZEL HUKUKUNDA VEKALETSİZ İŞ GÖRME

3.1. Alman Hukukunda Vekaletsiz İş Görme

Alman Milletlerarası Özel Hukuk Yasası m. 39 hükmü²³ ile vekaletsiz iş görmeler için özel bir bağlama kuralı kabul edilmiştir. Buna göre, m. 39/f.I hükmü uyarınca milletlerarası nitelikli vekaletsiz iş görmelere iş görme yeri hukuku uygulanacaktır. Alman Yasası burada vekaletsiz iş görmeler için en eski dönemlerden beri savunulan bağlama kuralını hüküm altına almıştır. Alman Yasası burada aşağıda ayrıntılı olarak anlatılacak olan bağlı bağlama²⁴ doktrinde yapılan tarihsel tartışma ile varılan sonuca uygun hareket etmiştir. Zira 19. Yüzyıldan beri yapılan bu tartışma neticesinde, vekaletsiz iş görme ilişkisi bir bütün olarak kabul edilerek, her iki tarafın taleplerine de aynı hukukun uygulanması gereği vurgulanmış ve uygulanacak hukuk olarak da çoğunlukla iş görme yeri hukuku önerilmiştir. Alman Yasası m. 39/f.II hükmü ise bir başkasının borcunu ifa etmek suretiyle görülen iş görmelere asıl borca uygulanacak hukukun uygulanmasını düzenlemektedir. İşte burada düzenleme altına alınan da, Alman hukukunda vekaletsiz iş görmelere ilişkin ikinci doktrin olarak yer alan birlikte bağlama²⁵ prensibidir. Birlikte bağlama prensibi de aşağıda ayrıntılı anlatılacak olup, kısaca şöyle açıklanabilir: Vekaletsiz iş görmenin sözleşme ya da haksız fiil gibi asli nitelikli bir ilişki ile birlikte ve fakat ikincil nitelikte bulunduğu durumlarda; vekaletsiz iş görmeye ilişkin uyumsuzluklar da, asli ilişkiye uygulanan hukuka göre çözümlenir. Alman Yasası m. 39/II hükmünde de konusunu başkasına ait borcun ifasının teşkil ettiği vekaletsiz iş görmelere, asıl borcun esasına uygulanacak hukukun (lex causae) uygulanacağı, açıkça hüküm altına alınmaktadır.

Alman doktrini kaynaklı olan bağlı bağlama (einheitliche Anknüpfung) ve birlikte bağlama (akzessorische Anknüpfung) ayırımına açıklamak yerinde olacaktır. Vekaletsiz iş görme konusunda yasal bir düzenleme yapılmadan önce doktrinde çok uzun süre tartışılan temel konu; iş sahibi ve iş görenin talepleri için tek bir bağlama kuralının mı uygulanacağı yoksa iki ayrı kuralın mı gerekli olduğu şeklindeydi (getrennte und einheitliche Anknüpfung)²⁶. Kabul edilen görüş, her iki tarafın taleplerinin tek bir bağlama kuralına bağlanması, onun da lex loci actus olması ve bu kuralın da “iş görmenin başarıldığı yer (Erfolgsort)” olarak yorumlanması şeklindedir²⁷. Yani iş görme yeri, iş görmenin başladığı yer ve iş görmenin sonuçlandığı yer şeklinde birden fazla hukuk alanını ilgilendiriyorsa; bunlardan sonuç yerinin iş görme yeri olarak tercih edilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Bağlı bağlama (einheitliche Anknüpfung) ile birlikte bağlama (akzessorische Anknüpfung) birbirleriyle karıştırılmaması gereken iki kavramdır. Bağlı bağlama ile ifade edilen, vekaletsiz iş görmeden doğan tüm taleplere, talep sahibinin ilişkinin hangi tarafı olduğu hususunda bir ayrıma gidilmeksizin, tek bir hukukun uygulanmasıdır. Birlikte bağlamada ise, bir hukuki olayın içinde birden fazla hukuki ilişki bir arada bulunurken, vekaletsiz iş görme diğer ilişkiye göre tali kalmakta ve asli ilişkinin esasına uygulanan hukuk, vekaletsiz iş görmeden doğan talep ve uyumsuzluklara da uygulanmaktadır. Bağlı bağlamada tarafların talepleri arasında menfaatler dengesi uyarınca bir tercih yapılarak, bir tarafın talebine uygulanan bağlama kuralının tüm vekaletsiz iş görme ilişkisine uygulanması kabul edilirken birlikte bağlama da ise, birden çok hukuki ilişkiyi yöneten birden çok bağlama kuralının tek bir bağlama kuralı çatısı altında toplanması söz konusudur. Ancak her iki yöntemin uygulanması ile de neticede vekaletsiz iş görme ilişkisinin tamamına tek bir bağlama kuralı uygulanması bakımından aslında birlikte bağlama da bir bağlı bağlamadır. Fakat bağlı bağlamada vekaletsiz iş görme ilişkisinin taraflarının taleplerine uygulanabilecek olan birden çok bağlama kuralı arasında menfaatler dengesi uyarınca bir tercih yapılması söz konusuysa; birlikte bağlamada vekaletsiz iş görmeye ilişkin uyumsuzlukların da onunla birlikte yer alan asli hukuki ilişkiye uygulanacak olan bağlama kuralının altında çözümlenmesi söz konusudur.

Bağlı bağlama kapsamında kabul edilen bağlama kuralı iş görme yeri hukukudur (lex loci actus). “Lex loci actus”, “iş görme fiilinin gerçekleştiği yeri” ifade etmektedir. Ancak bu kural farklı farklı yerleri işaret etmek için de kullanılabilir. Öğretide iş görme yerinin iki farklı yeri ifade edebileceği, bunların; “iş görme fiilinin icra edildiği yer” ya da “iş görme fiilinin sonuçlandırıldığı yer” olduğu

²³ Alman Milletlerarası Özel Hukuk Yasası (EGBGB) için bkz. www.gesetze-im-internet.de, 15.03.2021.

²⁴ Ernst Frankenstein, Internationales Privatrecht, Band I-II, Berlin, 1926/29, Band. II, s. 394, (IPR); Gustav Walker, Internationales Privatrecht, Wien, 1934, s. 547; Hans Dölle, Internationales Privatrecht, Eine Einführung in seine Grundlagen, Karlsruhe, 1972, s. 126, (IPR); Wolff, IPR, s. 169.

²⁵ Frankenstein, s. 394; Walker, s. 547.

²⁶ Frankenstein, IPR, s. 394; Walker, Internationales Privatrecht, Wien, 1934, s. 547.

²⁷ Dölle, IPR, s. 126; Wolff, IPR, s. 169.

kabul edilmektedir. İş görme fiilinin icra edildiği ve sonuçlandırıldığı, iş sahibinin hukuk alanında yer alan, tek bir yer bulunan durumlarda herhangi bir tartışma bulunmamaktadır. Ancak iş görme fiilinin icra ve sonuç yerleri iki farklı yer olduğu ya da ayrıca iş görmenin birden fazla yerde sonuçlandırıldığı durumlarda, tartışmalı noktalar mevcuttur.

Vekaletsiz iş görmenin bir başka hukuki ilişki türü ile ve özellikle de sözleşmeler ile tek bir olayda birlikte bulunduğu durumlarda, vekaletsiz iş görmeye uygulanacak hukukun hukuki ilişkisinin tümüne, sözleşmeye ya da söz konusu diğer hakim ilişkiye uygulanacak hukukun uygulanması halinde, birlikte bağlamadan söz edilir. Bunun en güzel örneklerinden biri, Alman Milletlerarası Özel Hukuk Yasası'nın vekaletsiz iş görmelere ilişkin m. 39 / f. II hükmünün öngördüğü; *“başkasına ait bir yükümlülüğün ifası şeklindeki vekaletsiz iş görmeler borç statüsüne tabidir.”* düzenlemesidir²⁸. Burada vekaletsiz iş görme, iş görmenin sebebinin teşkil eden borç ilişkisine uygulanacak hukuka bağlanmaktadır. Başka bir deyişle borç ilişkisi asli ilişkiyi teşkil edip, lex causae vekaletsiz iş görmeye de uygulanacak hukuk olarak kabul edilmektedir. İş sahibi ile iş gören arasındaki asli ilişki bir hukuki ilişki olabileceği gibi, fiili ilişki de olabilmektedir²⁹.

Birlikte bağlamay ilişkin öğretide büyük çoğunlukla asli ilişkinin yalnız sözleşme olabileceği kabul edilse de; akit dışı ilişkilere de ihtimal verenler bulunmaktadır³⁰. Milletlerarası haksız fiil ilişkilerinin de, ikincil ilişki olarak yer aldığı durumlarda; sözleşme, eşya hukuku ya da aile hukuku gibi asli ilişkilere uygulanan bağlama kuralına tabi olması, çoğunlukla kabul edilmektedir³¹. Örneğin işçinin yurt dışına çalışmak üzere işveren tarafından gönderildiği bir olayda, işçinin işveren tarafından maruz kaldığı haksız fiile, iş sözleşmesi statüsünün uygulanması gerektiği ileri sürülmektedir³². Aynı durumdaki işçinin, yurt dışında işveren yerine ödeme yapması ve bunu vekaletsiz iş görmeye dayanarak rücu etmesi halinde de, iş sözleşmesi statüsünün uygulanması gerekmektedir.

Başkasına ait bir borcun kendi iradesi ile iş gören tarafından ödendiği gerçek vekaletsiz iş görme türünde, iş görenin iş sahibine başvuru hakkına *“alacağın hukuku”* uygulanır³³. Lex causae olarak isimlendirilen bu bağlama kuralı da birlikte bağlamanın kapsamına giren diğer bir örnektir. İş sahibi ile iş gören arasındaki asli ilişkinin konusunu bir eşyanın oluşturduğu durumlarda, iş sahibinin eşyası iş görmeden doğrudan etkileniyorsa, yine birlikte bağlamaya başvurulmaktadır³⁴. Doktrindeki baskın görüş, iş görmenin eşyanın bulunduğu yerde gerçekleştiği durumlarda, iş görme yeri³⁵ hukukunun uygulanmasını savunmaktadır³⁶. İş görmeye neden olan olay, eşyanın bulunduğu yerde gerçekleştiği için; tarafların olayla bağlantısız bir hukuk ile karşı karşıya bırakılmaktan böylelikle korunabileceği düşünülmektedir³⁷. Özellikle konusunu bir eşyanın teşkil ettiği gerçek vekaletsiz iş görmelerin, örneğin tarafları itibariyle birden fazla ülkeyi ilgilendirdiği durumlarda, hukuki ilişkinin ağırlık merkezinin belirlenmesi güçlüğünü ortadan kaldırmaktadır³⁸. İş görenin tek başına belirlediği iş görme yeri hukukundan farklı olarak, her iki tarafın da iradesinin kapsamında olan bir hukuktur.

²⁸ Heinz Georg Bamberger / Herbert Roth / Wolfgang Hau / Roman Poseck, BeckOK BGB Kommentar, C. H. BECK 53. Edition, München, 2020, Rn. 7, www.beckonline.de, 15.5.2020.

²⁹ Sandra Michel, Die Akzessorische Anknüpfung Grundfragen und Grundprobleme, Göttingen Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Göttingen, 2004, s. 8.

³⁰ Hugo Neumann, Internationales Privatrecht in Form eines Gesetzentwurfs nebst Motiven und Materialien, Berlin, 1986, s. 95; Katrin Ursula Maria Patzek, Die vertragsakzessorische Anknüpfung im Internationalen Privatrecht, München, 1992, s. 37-39, 99-101.

³¹ Hans Jürgen Ahrens, “Internationaler Verkehrsunfall-Recht des Aufenthaltsortes statt Recht des Deliktortes, NJW, 1978, s. 467; Anton Heini, “Die Anknüpfungssätze in den Deliktssätzen eines zukünftigen schweizerischen IPR-Gesetzes”, Festschrift für F. A. Mann, München, 1977, s. 197; Kreuzer, Münchener Kommentar, Band 7/3, Art. 12 EGBGB, N. 65; Heinz Peter Mansel, “Kollisions- und zuständigkeitsrechtlicher Gleichlauf der vertraglichen und deliktischen Haftung”, ZVglRW, N. 86, 1987, s. 9; Klaus Müller, “Delikte mit Auslandsberührung”, JZ, 1986, s. 214-216, (Delikt); Adolf F. Schnitzer, Handbuch des Internationalen Privatrechtster besonderer Berücksichtigung der schweizerischen Gesetzgebung und Rechtsprechung, Basel, 1944, s. 543; Uwe Seetzen, “Das anwendbare Recht bei Verkehrsunfällen mit Ausländern, insbesondere Gastarbeitern”, NJW, 1972, s. 1645; Hans Stoll, “Anknüpfungssätze bei der Haftung für Straßerverkehrsunfälle und der Produkthaftung nach der neueren Entwicklung des internationalen Deliktrechts”, Festschrift für Gerhard Kegel, Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung im Ausgang des 20. Jahrhunderts, Bewahrung oder Wende?, Frankfurt am Main, 1977, s. 114, 136.

³² Wolfgang Däubler, “Neue Akzente im Arbeitskollisionsrecht”, RIW, 2000, s. 256-257; Satım sözleşmesine ilişkin benzer bir örnekte de, turist olarak gittiği bir ülkeden bir ürün alıp, başka bir ülkeye geçen ve burda tükettiği ürün sonucu sağlığı zarar gören tüketicinin, haksız fiile dayanan tazminat talebine, satım sözleşmesi statüsünün uygulanması gerektiği söylenmektedir; bkz. C. Gerald Gonzenbach, Die akzessorische Anknüpfung, Ein Beitrag zur Verwirklichung des Vertrauensprinzips im internationalen Privatrecht, Zürich, 1986, s. 57.

³³ Martiny, Münchener Kommentar Band 7, Art. 12 EGBGB, N. 312, 327.

³⁴ Habermann, s. 208-209.

³⁵ Burada “iş görme yeri” ile kastedilen “sonuç yeri (Erfolgsort)” değil, “fiilin işlendiği yer” manasında kullanılan “Handlungsort” kelimesidir.

³⁶ Frankenstein, IPR, Band. II, s. 394.

³⁷ Manfred Wandt, Geschäftsführung ohne Auftrag im Internationalen Privatrecht, Frankfurt, 1990, s.135.

³⁸ Wandt, s. 138; örneğin bir ülkede yanan evi söndürmeye çalışırken, diğer komşu ülkeden geçen sulama kanalının akış yolunun bozulması olayında; iş görmeden iki farklı ülkede de zarar doğmuş olmasına rağmen, iş görmenin ağırlık merkezini, taşınmaz eşyanın bulunduğu lex rei sitae hukuku oluşturmaktadır. Eşyanın taşınmaz olması da bu tespiti daha da kolaylaştırıp netleştirmektedir.

Alman Yasası'nın akit dışı borç ilişkilerine uygulanacak en sıkı bağlantılı hukukun nasıl tespit edileceğini düzenleyen m. 41 hükmü ise; ihtimallerden biri olarak, “*akit dışı borç ilişkisi ile birlikte bulunan, taraflar arasındaki özel bir hukuki ya da fiili ilişki*” durumuna gönderme yapmaktadır. Yine m. 42 hükmü de tüm akit dışı ilişkiler için hukuk seçimi imkanını tanımakta ve üçüncü kişilerin haklarına hanel getirmeme şartı ile de sınırlanmaktadır.

3.2. Avrupa Birliği Hukukunda Vekaletsiz İş Görme

Vekaletsiz iş görmenin üzerinde uzlaşmış ortak bir tanımı bulunmadığından³⁹, yeknesak bir bağlama kuralı kabul etmek kolay olmamıştır⁴⁰. Common law sistemi ise büyük oranda bu kurumu tanımamaktadır⁴¹. Kanunlar ihtilafı alanında vekaletsiz iş görmeye ilişkin en önemli yenilik 2008 tarihli Roma II Tüzüğü⁴² m. 11 hükmü ile öngörülen basamaklı bağlama kuralı ile bu kurumun ayrı bir madde olarak düzenlenmesidir. Tüzük öncelikle tüm akit dışı ilişkiler için hukuk seçimini düzenlemiş ve ardından ayrı bir hüküm ile vekaletsiz iş görme için objektif bağlama kuralları getirmiştir. Buna göre vekaletsiz iş görmeye yakın irtibat halinde olduğu ilişkiye uygulanan hukuk uygulanacak; bu yolla uygulanacak hukuk saptanamazsa ortak mutad mesken hukuku, yoksa iş görme yeri hukuku ve daha sıkı bağlantılı bir hukuk varsa onun uygulanması hüküm altına alınmıştır.

Avrupa Birliği hukukunda, Roma II Tüzüğü m. 14 hükmü akit dışı borç ilişkileri için hukuk seçimini düzenlemektedir. Buna göre, taraflarca seçilmiş hukuk öncelikli olarak uygulanacaktır. Tüzük'te “*akit dışı borç ilişkileri*” kavramının içeriğini düzenleyen m. 2 hükmü haksız fiil, sebepsiz zenginleşme, vekaletsiz iş görme ve bu tür ilişkiler şeklinde sınırlı sayı içermeyen bir ifade kullanmıştır⁴³. Roma II Tüzüğü⁴⁴ m. 14/1/a hükmüne göre, taraflar uyuşmazlık konusu olay gerçekleşikten sonra seçtikleri hukukun, akit dışı borç ilişkilerine uygulanması konusunda anlaşılabilirler. Roma II Tüzüğü m. 14/1/b hükmü ise buna ek olarak, “*iki tarafın da ticari faaliyet yürütmesi neticesinde doğan akit dışı borç ilişkilerinde*”, tarafların “*zarar doğuran fiilin meydana gelmesinden önce*” de hukuk seçebileceklerini düzenlemektedir. Hukuk seçimi açık ya da halin icabına göre makul bir kesinlikle anlaşılabilir olmalı ve üçüncü kişilerin haklarına hanel getirmemelidir. Hükmün buraya kadar olan kısmı, hukuk seçiminin zamanı, şekli ve tarafları açısından sınırlar içerirken; bundan sonraki fıkralarda da sınırlayıcı düzenlemelere yer verilmiştir.

Tarafların hukuk seçimi yapmadığı durumlarda, Roma II Tüzüğü m. 11 hükmü ile düzenlenen objektif bağlama kuralları uygulanacaktır. Roma II Tüzüğü m. 11 hükmünün⁴⁵, vekaletsiz iş görme için öngördüğü ilk kural, birlikte bağlamadır⁴⁶. Buna göre; “*taraflar arasındaki sözleşme ya da haksız fiil gibi bir ilişkiyle, yakın şekilde bağlantılı olan vekaletsiz iş görmeye, söz konusu ilişkilere uygulanan hukuk uygulanır.*” Roma II Tüzüğü'nün vekaletsiz iş görmeyi düzenleyen m. 14 hükmüne göre, hukuk seçimi yapılmayan ve m. 11/1 uyarınca birlikte bağlama kuralına göre uygulanacak hukukun tespit edilemediği hallerde, ortak mutad mesken bağlama noktasını düzenleyen m. 11/2 hükmüne başvurulur. Buna göre, “*tarafların ortak mutad meskeni, zararı doğuran fiilin gerçekleştiği yerdeyse, olaya bu*

³⁹ “Comments On The European Commission's Draft Proposal For A Council Regulation On The Law Applicable To Non-Contractual Obligations”, Hamburg Group for Private International Law, http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1987&context=faculty_scholarship, 10.12.2018, s. 32, (Hamburg Group); Günseli Öztekin Gelgel, Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Hakkındaki Avrupa Birliği Düzenlemesi, İstanbul, 2006, s. 2, (AB).

⁴⁰ Hendrik Doobe, Die Anknüpfung der Geschäftsführung ohne Auftrag nach der Rom II – VO, Berlin, 2007, s. 1.

⁴¹ Nihal Uluocak, “Milletlerarası Haksız Fiiller Konusunda Avrupa Birliği'ndeki Son Gelişmeler ve Birleşik Krallığın Yeni Düzenlemesi, Ünal Tekinalp'e Armağan, Cilt II, İstanbul, 2003, s. 1113 vd.

⁴² Roma II Tüzüğü tam metni için bkz. www.eur-lex.europa.eu.

⁴³ Xandra E. Kramer, “The Rome II Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations: The European private international law tradition continued”, Nederlands Internationaal Privaatrecht (NIPR), 2008, No. 4, s. 8-10; László Burián, “Die Parteiautonomie im IPR der Ausserversvertraglichen Schuldverhältnisse nach Inkrafttreten der Rom II-Verordnung”, 52 Annales U. Sci. Budapestinensis Rolando Eotvos, 91, 2011, s. 99-100; Akit dışı borç ilişkilerinde hukuk seçimi imkanına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Uğur Tütüncübaşı, Akit Dışı Borç İlişkilerinde Hukuk Seçimi Serbestisi, Ankara, 2018, s. 45-60.

⁴⁴ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:199:0040:0049:EN:PDF>, 08.10.2018; Roma II Tüzüğü'nde akit dışı borç ilişkilerinde hukuk seçimi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Mo Zhang, “Party Autonomy in Non-Contractual Obligations: Rome II and Its Impacts on Choice of Law”, Seton Hall Law Review, Vol. 39, 2009, s. 890-904.

⁴⁵ Tüzük kesinleşmeden önceki, şimdikiye benzer son Avrupa Parlamentosu Raporu düzenlemesi hakkında geniş bilgi için bkz. Öztekin Gelgel, AB, s. 60-63; Avrupa Konseyi Tüzük teklifinde birlikte bağlamaya yer verilmemiş olup; bu düzenleme Tüzüğe Parlamento teklifi ile girmiştir; bkz. Öztekin Gelgel, AB, s. 59; Birlikte bağlama hususunda bilgi için bkz. Thomas Kadner Graziano, “Das auf außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht nach Inkrafttreten der Rom II-Verordnung”, Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht, Band 73, Januar, 2009, s. 20, 39-40; Timo Nehne, “Die Internationale Geschäftsführung ohne Auftrag nach dem Rom II Verordnung-Anknüpfungsgegenstand und Anknüpfungspunkte”, IPRax, Heft 2, 2012, s. 137-140.

⁴⁶ William Binchy / John Ahern, The Rome II Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations: A New International Litigation Regime, BRILL, 2009, s. 250-255; Andrew Dickinson, The Rome II Regulation: The Law Applicable to Non-contractual Obligations, Oxford University Press, 2010, s. 89-91; Gérard Légier, “Enrichissement sans cause, gestion d'affaires et culpa in contrahendo”, Sabine Corneloup / Natalie Joubert, Le règlement communautaire « Rome II » sur la loi applicable aux obligations non contractuelles, LexisNexis Litec, 2008, s. 177-198.

*ülke hukuku uygulanır.*⁴⁷” Roma II Tüzüğü m. 11/4 hükmüne göre, daha önce düzenlenen diğer bağlama kuralları ile elde edilen ülkelerden başka bir ülke hukuku ile daha sıkı bağlantı söz konusu ise, olaya bu ülkenin hukuku uygulanır.

Roma II Tüzüğü’nün vekaletsiz iş görmeyi düzenleyen m. 11/3 hükmü ise, “*uygulanacak hukukun birlikte bağlama ya da mutad mesken hukukuna göre belirlenemediği hallerde, fiilin icra edildiği ülke hukuku uygulanır*” ifadesini barındırmaktadır. Yabancılık unsuru içeren ilişkilerde, fiil ve sonuç yerinin farklı olduğu durumlarda, genellikle olaya yabancılık unsuru katan etken “*sonuç yeri*” olduğundan, bağlama noktası olarak daha çok sonuç yerinin tercih edildiği ileri sürülmektedir⁴⁸. Aynı sonucu doğuran iş görmeler için benzer kararların çıkması da, sonuç yeri bağlama noktasının, dış karar ahengi açısından ne kadar faydalı olduğunu göstermektedir. Ayrıca sonuç yeri hukukunun uygulanması, aynı durumdaki iş görenlerin tümüne eşit işlem yapılmasını da sağlamaktadır. Roma II Tüzüğü m. 11/3 hükmü ile kabul edilen iş görme yeri hukuku kuralı ile iş görenin birden fazla ülkeye yayıldığı durumlarda iş görme yerinin sonuç yeri olarak kabul edilmesini savunan görüş de, özünde bağlı bağlama kuralının Avrupa Birliği hukukunda da kabul gördüğünü göstermektedir. Buna göre vekaletsiz iş görme ilişkisinin parçalı olarak ele alınmasının önüne geçilmekte ve tüm tarafların talepleri tek bir bağlama kuralına göre çözümlenmektedir.

4. HERYERDELİK PRENSİBİNİN UYGULANMASI

4.1. Genel Olarak

Her yerdelik prensibi, akit dışı ilişkilerdeki fiilin icrasının birden fazla ülkeye yayılması durumunda karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda hukuki ilişki doğal olarak uluslararası nitelik kazanmaktadır. Örneğin bir haksız fiil ilişkisinde fiilin ika yerini birden fazla ülkenin teşkil etmesi, sebepsiz zenginleşmede zenginleşmenin birden fazla ülkeye yayılması ya da vekaletsiz iş görmelerde iş görme fiilinin icra ve sonuç yerlerinin birbirinden farklı olması, öğretide aynı anda birden fazla yerde gerçekleşme kuralı-her yerdelik prensibi olarak bilinmektedir⁴⁹. Bu prensip tüm akit dışı borç ilişkileri için geçerlidir. Ancak etkisini bazen yetkili mahkeme seçimi, bazen uygulanacak hukukun seçimi, bazen de her iki alanda birlikte göstermektedir⁵⁰.

Her yerdelik prensibi, uluslararası nitelikli ceza hukuku olaylarında, fiilin gerçekleştiği ülkelerden herhangi birinin mahkemesinde dava açılarak yetkili mahkeme seçme imkanının, özel hukuka ithali neticesinde doğmuştur⁵¹. Bu durum ceza hukukuna en fazla benzeyen akit dışı ilişki olarak haksız fiillerde kendini göstermekte ve bu ilişkilerde de her yerdelik prensibine daha çok yetkili mahkeme seçimi imkanının kullanılması şeklinde başvurulmaktadır⁵². Haksız fiillerde her yerdelik prensibine ilişkin mahkeme kararlarının çoğunluğu yetkili mahkeme seçimine ilişkin olmaktadır⁵³. Vekaletsiz iş görmelerde ise özellikle de öğretide desteklenen durum biraz daha farklıdır. Özellikle de uluslararası nitelikli eşya taşımalarına ilişkin vekaletsiz iş görmelerde, iş görme yeri ülkelerinden birinin hukukunu, uygulanacak hukuk olarak seçme imkanı, her yerdelik prensibi kapsamında kabul edilmektedir⁵⁴.

AB düzenlemeleri⁵⁵ ile kabul edilen Her Yerdelik Prensibi esasen Alman hukuku⁵⁶ çıkışlı olup, Alman Ceza Yasası’ndaki “*yetki kuralı*” olan “*olay yeri hukuku*” ilkesinin özel hukuka milletlerarası haksız

⁴⁷ 2003 tarihli Avrupa Konseyi Tüzük teklifinin ilgili maddesinde “*yararlananın mutad meskeni*” bağlama noktası düzenlenerek, yalnız iş sahibi işaret edilmiştir. Buna göre ilk olarak “*işi görülen iş sahibinin mutad meskeni hukuku*” yetkili olacaktır. İkinci bağlama noktası ise bir kişinin beden ya da mal varlığının korunmasına ilişkin iş görmelere yöneliktir. Burada da “*yararlanılan korunan kişi olup, o da yine iş sahibini işaret ettiğinden, uygulanacak hukuk yine iş sahibinin mutad mesken hukuku*” olmaktadır. Roma II Tüzüğü m. 11/2 hükmüne benzer düzenleme ise, Avrupa Parlamentosu’nun 2.7.2005 tarihli son raporu ile getirilen değişiklikler sonucunda oluşturulmuştur. Parlamento’nun teklifinin m.9/b/2 hükmüne göre, “*vekaletsiz iş görmede iş görenin sebep olduğu kayıp ve zararın meydana geldiği sırada işi görülen ve iş gören aynı ülkede mutad meskene sahipse bu hukuk vekaletsiz iş görmeye uygulanacaktır*”; bkz. Öztekin Gelgel, AB, s. 59-61; Hamburg Group, s. 31-32.

⁴⁸ Franz-Josef Schneeweiß, Das Verhältnis von Handlungs- und Erfolgsort im deutschen internationalen Privatrecht, unter besonderer Berücksichtigung der Rechtsprechung, Köln, 1959, s. 39.

⁴⁹ Habermann, s. 120.

⁵⁰ Habermann, s. 120.

⁵¹ Jan Kappel, Das Ubiquitaetsprinzip im Internet, Verlag Dr. Kovac, 2020, s. 23 vd.

⁵² Kappel, s. 23 vd.

⁵³ Kappel, s. 23 vd.

⁵⁴ Hoffmann, s. 90-91; Wandt, s. 135-140.

⁵⁵ Bkz. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:de:PDF>, 15.07.2019; <https://dejure.org/gesetze/EuGVVO> <https://www.iprblog.de/tag/eugh/>, 15.07.2019.

⁵⁶ Alman Ceza Kanunu (StGB) m.3 hükmü Almanya ile ilişkisi olan uluslararası ceza hukuku nitelikli olaylara, “ülkesellik (Territorialität) prensibi” gereği, Alman Ceza Kanunu’nun uygulanabileceğini düzenlerken; m. 9 hükmü de, olayın Almanya ile bağlantılı sayılabilemesi için olayın Almanya’da başlamış, Almanya’da sonuçlanmış ya da bir kısmının Almanya’da geçmiş olmasının yeterli olacağını düzenlemiştir. İşte bu üç ihtimalinde olayı Alman ceza hukukuna bağlaması “ubiquitätsprinzip” olarak doktrinde ifade edilmektedir. Durum internet ceza

fiil hukuku alanında “*ika yeri hukuku*” nun objektif bağlama kuralı olarak yansımadır⁵⁷. “*Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Andlaşma*” nın⁵⁸ “*Ceza Hukuku Alanında İşbirliği*” başlıklı 3. Kısım / 5. Başlık / 4. Bölüm / m. 82 hükmüne⁵⁹ göre, “*üye devletlerden herhangi birinin yerel mahkemesininin verdiği karar tüm birlik sınırları içindeki devletlerde doğrudan geçerli olacaktır*”. Buna paralel olarak, akit dışı ilişkilerde de, taraflar ilişkinin bağlantılı olduğu birden fazla ülke mahkemesi ve/veya hukukundan birini seçebilecek ve neticede bu mahkemeden çıkan karar ulusalüstü bağlayıcı nitelikte olacaktır⁶⁰.

5. HER YERDELİK PRENSİBİNİN VEKALETSİZ İŞ GÖRMELERDE UYGULANMASI

5.1. Genel Olarak

Özünde ceza hukukuna ait bir teori olan her yerdelik prensibi, milletlerarası özel hukuka, vekaletsiz iş görme özelinde, iş görmenin birden fazla ülkede gerçekleşmesi halinde, vekaletsiz iş görmenin bütününe tek bir hukukun uygulanmasını salık veren bağlı bağlama (einheitliche Anknüpfung)⁶¹ kuralı uyarınca, iş görme ilişkisinin taraflarına olayın bütününe uygulanacak şekilde bir hukuk seçimi yapma imkanı verilmesi şeklinde yansır⁶². Bağlı bağlama ile ifade edilen, vekaletsiz iş görmeden doğan tüm taleplere, talep sahibinin ilişkinin hangi tarafı olduğu hususunda bir ayrıma gidilmeksizin, tek bir hukukun uygulanmasıdır⁶³. Bağlı bağlamada tarafların talepleri arasında menfaatler dengesi uyarınca bir tercih yapılarak, bir tarafın talebine uygulanan bağlama kuralının tüm vekaletsiz iş görme ilişkisine uygulanması gerektiği kabul edilmektedir⁶⁴.

Durumu şöyle bir örnekle özetleyebiliriz: Fransa'daki yazlık evinde arabasını ve anahtarını emanet olarak komşusuna bırakan Alman, iş seyahatine çıkarak ABD'ye gitmiştir. Bu sırada Fransız komşu, Alman komşusunun aracına binerek Almanya'ya gelmiş, işlerini gördükten sonra da aracı Alman komşusunun evinin garajına park ederken Fransaya geri dönmüştür. İş seyahatinden dönen ve aracı evinin garajında bulan Alman vatandaşı, aracını kontrol etmiş ve benzin eksikliği dışında bazı yıpranmalar da tespit etmiştir. Bunun üzerine Alman vatandaşı olan araç sahibi, Alman mahkemesinde gerçek olmayan vekalesiz iş görmeye dayalı tazminat davası açmıştır. Ancak Fransız komşu da, aracı Almanya'ya kadar getirmiş olmasının karşılığında makul bir ücret ve paralı otoyol geçiş ücretlerinin karşılığı olarak da maddi zarar talep etmektedir. Burada bağlı bağlama şöyle uygulanır: Milletlerarası vekaletsiz iş görmelerde genel kural olan iş görme yeri hukuku kuralını uygularsak, iş görme yeri hem Almanya hem de Fransa olmaktadır. Buna göre Alman vatandaşı talebini Alman Fransız vatandaşı da Fransız hukukuna göre isteyebilir. İşte bağlı bağlama bu farklılaşmayı gidermek ve tüm vekaletsiz iş görme ilişkisine tek bir bağlama kuralının uygulanması adına ilk davayı açanın talebine uygulanan hukukun, karşı davacının talebine de uygulanması gerektiği ön kabulüne dayanır. Bu durumda her iki tarafın talebine de Alman hukuku uygulanacaktır. Bağlı bağlama kuralına paralel olarak gelişen her yerdelik prensibine göre de; davacı hem yetkili mahkemeyi hem de uygulanacak hukuku, iş görme

hukuku için m. 6 hükmünde düzenlenmekte olup, bunun özel hukuka yansımaları da kendisini en çok haksız fiiller alanında ve internet yolu ile doğan zararlarda göstermektedir. Bkz. Sören Ziebert, <https://www.e-recht24.de/artikel/strafrecht/37.html>, 10.7.2019; Alman Ceza Yasası için bkz. <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html>, 15.7.2019; Bu konudaki içtihat hakkında bkz. BGH, 30.4.2003, 3 StR 386/02, BGH, 12.12.2000, 1 StR 184/00, http://www.wiete- strafrecht.de/User/Inhalt/9_StGB.html, 10.07.2019.

⁵⁷ Wandt, s. 135-140.

⁵⁸ Bkz. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:de:PDF>, 15.07.2019; <https://dejure.org/gesetze/EuGVVO> <https://www.iprblog.de/tag/eugh/>, 15.07.2019.

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Christos Mylonopoulos, “Strafrechtsdogmatik in Europa nach dem Vertrag von Lissabon-Zur materiellen Legitimation des Europäischen Strafrechts”, <http://www.mylonopoulos.gr/de/publication/article/54/strafrechtsdogmatik-in-europa-nach-dem-vertrag-von-lissabon---zur-materiellen-legitimation-des-europ%C3%A4ischen-strafrechts-.html>, 10.7.2019.

⁶⁰ Konstantin Mey, Die Anwendbarkeit des deutschen Strafrechts bei Straftaten via Internet, Nomos, 2020, s 29 vd.

⁶¹ Bağlı bağlama (einheitliche Anknüpfung) ile birlikte bağlama (akzessorische Anknüpfung) birbiriyle karıştırılmaması gereken iki kavramdır. Bağlı bağlama ile ifade edilen, vekaletsiz iş görmeden doğan tüm taleplere, talep sahibinin ilişkinin hangi tarafı olduğu hususunda bir ayrıma gidilmeksizin, tek bir hukukun uygulanmasıdır. Birlikte bağlamada ise, bir hukuki olayın içinde birden fazla hukuki ilişki bir arada bulunurken, vekaletsiz iş görme diğer ilişkiye göre tali kalmakta ve asli ilişkinin esasına uygulanan hukuk, vekaletsiz iş görmeden doğan talep ve uyumsuzluklara da uygulanmaktadır. Doktrinde 20. yüzyıla kadar “*ayrı ayrı bağlama (getrennte anknüpfung)*”, sonrasında da “*tek bir bağlama kuralı ile bağlama (bağlı bağlama-einheitliche anknüpfung)*” fikrinin hakim olduğu gözlemlenmektedir. 20. yüzyıl sonrası hukukçular ise; lex loci actus kuralını temel kural olarak benimseyen ve benimsemeyenler şeklinde ikiye ayrılmaktadırlar. Bu dönemin ilk görüşleri lex loci actus temel bağlama kuralı olarak ön plana çıkarmaktadır. Kabul edilen görüş, her iki tarafın taleplerinin tek bir bağlama kuralına bağlanması, onun da lex loci actus olması ve bu kuralın da “*iş görmenin başarıldığı yer (Erfolgsort)*” olarak yorumlanması şeklindedir. Bkz. Hans Dölle, Internationales Privatrecht, eine Einführung in seine Grundlagen, Karlsruhe, 1972, s. 126 vd., (IPR); Martin Wolff, Private International Law, Oxford, 1950, (PIL), s. 169 vd.

⁶² Habermann, s. 120; Wandt, s. 135-140.

⁶³ Frankenstein, s. 394; Walker, s. 547.

⁶⁴ Dölle, IPR, s. 126; Wolff, IPR, s. 169.

yerlerinden birinin mahkemesi ve hukuku olarak seçebilecektir. Buna göre davacı iş görme yerleri olan Fransa ve Almanya mahkeme ve hukuklarından birine göre talebini yöneltebilecektir.

Her yerdelik prensibi ceza hukuku kaynaklı olup daha çok zarar doğan durumlarda gündeme geldiği için⁶⁵, bir haksız fiil benzeri olan gerçek olmayan vekaletsiz iş görmeyi daha çok ilgilendirmektedir. Örneğin Meksikalı arkadaşının kendi ülkesinde keşfederek patentini aldığı bir yemek tarifini, Portekiz’de açtığı restoranda izinsiz olarak piyasaya süren bir İspanyol vatandaşı, gerçek olmayan vekaletsiz iş görme hükümleri uyarınca sorumludur. Bu bağlamda yemek tarifinin haksız kullanımı için dava açıldığı vakit, iş görme yerinin hem Meksika hem de Portekiz olduğu açıktır. İşte her yerdelik prensibi uyarınca taraflara bu iki ülkeden birinin hukukunu uygulanacak hukuk olarak seçme imkanı tanınmaktadır. Bunun temel sebebi de vekaletsiz iş görme ilişkisinin bir bütün olarak ele alınarak, bağlı bağlama kuralı uyarınca, ilişkinin tamamına tek bir hukuk düzeninin uygulanmasıdır. Böylelikle davalının iş görmenin gerçekleştiği farklı ülkelerde farklı farklı nitelendirmeler sonucu farklı farklı birden fazla davaya maruz kalması da engellenerek, dış karar ahengi korunmaya çalışılmaktadır. Aksi halde davalı örneğin Meksika’da haksız fiilden mahkum edilmişken, Portekizde açılan başka bir gerçek olmayan vekaletsiz iş görme davasında da yeni bir mahkumiyet alabilirdi. İş görmenin birden fazla ülkeye yayılmasının söz konusu olduğu durumlarda, gerçek vekaletsiz iş görme için de her yerdelik prensibinin uygulanması mümkün olup, bu konu ikinci kısımda etraflıca anlatılacaktır⁶⁶.

Milletlerarası vekaletsiz iş görmelere her yerdelik prensibinin uygulandığı durumlarda, hukuk seçimi imkanının sadece iş sahibine mi yoksa ilişkinin her iki tarafına da mı tanınması gerektiği tartışmalıdır. Bir görüşe göre⁶⁷ iş sahibinin vekaletsiz iş görmede daha savunmasız konumu nedeniyle hukuk seçimi imkanı sadece ona tanınmalıyken; karşı görüş⁶⁸ özellikle de Alman hukukunda iş sahibine üstünlük tanımının mümkün olmadığından bahisle, her iki tarafa da hukuk seçimi imkanı verilmesi gerektiğini savunur. Bu hususta, her iki tarafa da hukuk seçimi imkanının tanınabileceği kanaatindeyiz. Bu nedenle çalışmamızda hukuk seçimi imkanının her iki tarafa da tanınabileceğini ifade edeceğiz. Zira öncelikle bu tercihimiz milletlerarası özel hukuk doktrinindeki güncel eğilime uygun olmalıdır⁶⁹. Ayrıca iş görenin iş sahibinin hukuk alanına habersiz ve izinsiz müdahale ediyor oluşu, vekaletsiz iş görme ilişkisinin doğal sonucu olarak kabul edilmeli ve her zaman iş sahibinin bu durumun mağduru olduğu ve korunması gerektiği şeklinde yorumlanmaması gerektiği inancındayız. Zira bu bir ceza hukuku ilişkisi değildir. Bu nedenle de çift taraflı hukuk seçiminin önünde bir engel yoktur.

Her yerdelik prensibinin aksine geliştirilen görüşe göre⁷⁰ ise, iş sahibine seçim hakkı tanınması, iş görene de kendiliğinden seçim hakkı tanınması anlamına gelecektir. Zira Alman hukukunda kural olarak, iş sahibinin menfaatlerini iş görene göre daha fazla korunmaya değer kılan bir düzenleme bulunmamaktadır. İş gören giriştiği fedakarlık nedeniyle, iş sahibi de iradesi dışında maruz kaldığı müdahale dolayısıyla korunmaya değer menfaatlere sahip kabul edilmektedir. Bu olayda da iş sahibinin menfaatinin öne çıkararak, onu daha fazla korunmaya değer kılan bir durumun bulunmadığı ileri sürülmektedir. Dolayısıyla her iki tarafa da hukuk seçimi imkanının tanınması gerekecek, bu da savunulan prensibin niteliğine uygun düşmeyecektir. Aynı yöndeki bir diğer görüş de⁷¹, bu prensibin, nitelendirme farkından kaynaklanan söz konusu dış karar uyumsuzluğunu gidermeye elverişli çözümler içermediği ve bu uyumsuzluğun ancak lex rei sitaenin uygulanmasıyla giderilebileceği fikrine dayanmaktadır.

Kanımızca, söz konusu nitelendirme farkının yaratacağı uyumsuzluktan asıl olumsuz etkilenecek olan iş görendir. Başlangıçta verilen örnekte belirttiğimiz gibi, iş gören bir ülkede yasal yükümlülüğü gereği iş görmede bulunmuşken, diğer ülkede haksız fiil davası ile karşılaşma riski altındadır. Zira söz konusu ülkede vekaletsiz iş görme kurumu tanınmayacak olduğundan, gerçek olmayan vekaletsiz iş görme hallerine haksız fiil hükümleri uygulanacaktır. Daha fazla korumayı hak eden iş görenin menfaatidir. Neticede iki menfaatten biri diğerine daha üstün olduğundan seçim hakkı tanınması

⁶⁵ Mey, s. 29 vd.

⁶⁶ Wandt, s. 135-140; Reuter / Martinek, s. 786.

⁶⁷ Gerhard Kegel, Internationales Privatrecht, Ein Studienbuch, München, 1987, s. 219-221.

⁶⁸ Bernd v. Hoffmann, Das auf die Geschäftsführung ohne Auftrag anzuwendende Recht, in v. Caemmerer, Vorschläge und Gutachten zur Reform des deutschen internationalen Privatrechts der ausservertraglichen Schuldverhältnisse, Tübingen, 1983, s. 83.

⁶⁹ Gözde Murtaz, ‘Yabancı Unsurlu Akitlerde Hukuk Seçimine Dair Meseleler’, Çankaya Üniversitesi HFD, C.III, S. 1, Nisan-2018, s. 162 vd.; Hatice Özdemir Kocasakal, ‘Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun MÖHUK m. 24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları’, MHB, Yıl 30, S. 1-2, 2010, s. 28 vd.

⁷⁰ Hoffmann, s. 83.

⁷¹ Wandt, s. 137.

uygun olup, bunun iş görene tanınmasına engel bir kural yoktur. Vekaletsiz iş görmede iş sahibinin iradesi dışında bir müdahaleye maruz kaldığı için öncelikli olarak korunması gerektiği düşünülebilir. Keza bu durum vekaletsiz iş görmenin hukuka aykırı bir ilişki olarak kabul edilebilmesinin temelinde yatan sebeptir. Fakat yine de vekaletsiz iş görmeyi daima bir fail ve bir mağdurun bulunduğu bir haksız fiil ya da ceza hukuku ilişkisi gibi düşünemeyiz. Neticede temel amacı toplumsal dayanışma olan bu ilişkide, taraf menfaatlerinin her ikisinin de zaman zaman bir diğerine öncelik arz edebileceği inkar edilemez. Dolayısıyla “*her yerdelik prensibinin*” uygulanarak, iş görene de seçim hakkı tanınmasının, milletlerarası özel hukuk hakkaniyetine uygun olacağını düşünüyoruz. Kaldı ki bu düşünce, milletlerarası özel hukuktaki güncel eğilim olan çift taraflı hukuk seçimi imkanı verilmesi fikrine uygun olmaktadır.

5.2. İş Görmenin Birden Fazla Ülkeye Yayıldığı Durumlar

İş görmenin birden fazla ülkeye yayıldığı vekaletsiz iş görmelerde, iş görme yerinin olaya yabancılik unsuru katması suretiyle, uluslararası nitelikli vekaletsiz iş görmeler gündeme gelmektedir. Her yerdelik prensibinin en çok görüldüğü vekaletsiz iş görme ilişkileri bunlardır. Özellikle de konusunu eşyanın taşınması teşkil eden gerçek vekaletsiz iş görmelerde birden fazla iş görme ülkesine rastlanabilmektedir⁷². Vekaletsiz iş görmelerde her yerdelik prensibi uyarınca, taraflar bu iş görme yeri ülkelerinden birinin hukukunu, vekaletsiz iş görme ilişkisinin tamamına uygulanacak hukuk olarak seçme hakkına sahip kabul edilmektedirler⁷³.

İş görmenin birden fazla ülkeye yayılmasının söz konusu olduğu durumlarda, gerçek vekaletsiz iş görme için de her yerdelik prensibinin uygulanması mümkündür⁷⁴. Böyle bir örnek daha çok eşya taşıma ya da tamirat işleri bakımından verilebilir. Örneğin uluslararası eşya taşıyan bir lojistik firması, her ülke sınırından geçerken cebinden ödemek zorunda kaldığı sınır geçiş ücretlerinin tazmini hususunda gerçek vekaletsiz iş görme davası açtığı vakit her yerdelik prensibi gündeme gelecek ve taraflar bu ülke hukuklarından birini seçebilecektir. Ya da bir Rus'un Antalya'da bulunan yazlık sitedeki komşusu olan Ukraynalı'nın evinin çatısını Almanya'dan satın alarak bizzat getirdiği özel izolasyon malzemesi ile tamir etmesi halinde, iş görme hem Almanya hem de Türkiye'ye yayıldığından, masraf talebi için açılacak gerçek vekaletsiz iş görme davasında, taraflar Türk ya da Alman hukuklarından birini, vekaletsiz iş görmenin tamamına uygulanmak üzere seçebilecektir.

İş görmenin birden fazla hukuk alanına yayılması duruma örnek oluşturabilecek başka bir tespit de, bir ülkede icra edilip başka ülkede etki doğuran bir iş görmenin; ilk ülkede konusu eşya olan gerçek vekaletsiz iş görme, ikinci ülkede ise haksız fiil olarak nitelendirilebileceğinden dolayı, karar ahenginin bozulmasıdır⁷⁵. Hatta iş görenin, ilk ülkede yükümlü olduğu bir iş görmeyi gerçekleştirirken, ikinci ülkede açılan bir haksız fiil davası ile karşı karşıya kalabileceği örneği verilmektedir. Bunu önlemek için de “*her yerdelik prensibi*” öngörülmüştür. Buna göre vekaletsiz iş görmenin tamamı bir bütün olarak kabul edilecek, olaya tek bir ülke hukuku uygulanacak ve iş sahibine iki ülke hukuku arasında seçim hakkı tanınacaktır⁷⁶. Vekaletsiz iş görmenin bir bütün olarak kabul edilerek, her iki tarafın taleplerinin de aynı hukuk uygulanarak çözülmesi birlikte bağlamaya; uygulanacak söz konusu hukukun ise iş görme yeri ülkelerinden birisinin hukuku seçilerek belirlenmesi ise her yerdelik prensibine işaret etmektedir⁷⁷.

Nitelendirme farkının yaratabileceği mükerrer yargılamalara şöyle bir örnek verilebilir: İş gören konumundaki uluslararası nakliye firması, her ne kadar anlaşma dahilinde olmasa da, yükü doğru ülkeye teslim edebilmek için, gümrük geçişlerinde çıkan ekstra masrafları ödemek zorundadır. Bu onun görevidir denilebilir. Aksi halde bağlı bulunduğu sözleşmeyi gereği gibi ifa edemez ve malları teslim yerine ulaştıramaz. Ancak bu ödemeler daha önceden öngörülmüdüğü ve kararlaştırılmadığı için de gerçek vekaletsiz iş gören konumundadır. Söz konusu nakliye firmasının taşıma sözleşmesini Polonya'da yaptığını ve yükü de Macaristan üzerinden Çek Cumhuriyeti'ne teslim edeceğini düşünelim. İş gören firma hem Polonya çıkışında hem de Macaristan ve Çek Cumhuriyeti girişinde

⁷² Wandt, s. 135-140.

⁷³ Wandt, s. 135-140; Reuter / Martinek, s. 786.

⁷⁴ Wandt, s. 135-140; Reuter / Martinek, s. 786.

⁷⁵ Reuter / Martinek, s. 786; Werner Lorenz, “Der Bereicherungsausgleich im deutschen internationalen Privatrecht und in rechtsvergleichender Sicht”, Festschrift für Konrad Zweigert, Tübingen, 1981, (FS für Zweigert), s. 228; Çalışmamızın ilgili iş görmenin birden fazla ülkede gerçekleştiği durumlarda, asıl ülke olarak, fiilin başladığı (Handlungsort) değil, sonuca ulaştığı (Erfolgsort) ülkenin, çoğunluk yazarlarca tercih edildiği unutulmamalıdır. ; Egbert Paul Degner, Kollisionsrechtliche Probleme zum Quasikontrakt, Tübingen, 1984, (Quasikontrakt), s. 277.

⁷⁶ Hoffmann, s. 83-85; Wandt, s. 137.

⁷⁷ Habermann, s. 120; Frankenstein, s. 394; Walker, s. 547; Wandt, s. 135-140.

ekstra gümrük masrafları ödemek zorunda kalmış ve bunları tehsil edebilmek için de Polonya'da gerçek vekaletsiz iş görme davası açmıştır. Polonya hukukunun bu davayı Kabul ederek davacının talebine göre sonuçlandırması mümkündür. Ancak doktrin ve uygulamanın her yerdelik prensibine ihtiyaç duymasına neden olan tehlike, davacının iş görmeyen yayıldığı diğer ülkelerden birinde, karşı bir haksız fiil davasına maruz kalma riskidir. Örneğin davalı taşıtan bu ödemelerin gereksiz yapıldığını ve kendisini haksız yere zarara uğrattığını iddia ederek, diğer iş görme ülkeleri olan Macaristan ya da Çek Cumhuriyeti'nde haksız fiil davası açabilir. İşte bağlı bağlamanın doğal sonucu olan her yerdelik prensibi, iş göreni bu tehlikeden korur. Buna göre, vekaletsiz iş görme ilişkisi bir bütün olarak kabul edilir, ilişkinin her iki tarafının taleplerine de tek bir hukuk uygulanarak olay çözümlenir. Bu hukukun ve yetkili mahkemenin tespiti konusunda da taraflara iş görmeyen yayıldığı / gerçekleştiği ülkelerden birinin hukukunu ve mahkemesini seçme imkanı tanınır.

Bir ülkede icra edilip başka ülkede etki doğuran bir iş görmelere başka bir örnek olarak da, milletlerarası nitelikli bir kira sözleşmesi akdedilerek gerçekleştirilen bir vekaletsiz iş görme verilebilir. Örneğin arkadaşının Gürcistan'daki evini kiraya vermek için Ermenistan'da kira sözleşmesi yapan bir Ermeni kişi, gerçek vekaletsiz iş görme gerçekleştirmiştir. Burada iş görme yeri Ermenistan ve fakat iş görmeyen etki doğurduğu yer ise Gürcistan'dır. Bu durumda her yerdelik prensibi devreye girecek ve vekaletsiz iş görmeden doğan bir talep gündeme geldiğinde taraflar hem yetkili mahkeme olarak hem de uygulanacak hukuk olarak Ermeni ya da Gürcü hukuklarından birini seçebileceklerdir.

İş görmeyen birden fazla hukuk alanına yayıldığı durumlarda, iş sahibi açısından, söz konusu haksız fiil benzeri ilişkiden (vekaletsiz iş görme ilişkisi kastediliyor) doğan talep hakkı ile mülkiyet hakkına dayanan haksız el atmanın önlenmesi taleplerinin (eingriffskondiktion)⁷⁸ yarıştığı ve kendisine bunlar arasında bir seçim hakkı tanınmasının uygun olacağı savunulmaktadır⁷⁹. Aslında bu görüşün vardığı noktanın, "*Her Yerdelik Prensibinin*" uygulanmasına onay vermek olduğu söylenebilir. Hoffmann'ın görüşünün⁸⁰ temelinde her yerdelik prensibinin yattığını şöyle açıklayabiliriz: Eşyanın başka bir ülkeye taşınması yoluyla yürütülen iş görmelerin birden fazla ülkeyi ilgilendirdiği çok daha açıktır. Ancak vekaletsiz iş görme ilişkilerinde haksız fiil hukukunun baskın etkisinin, mülkiyet hakkına dayalı talepleri işlevsiz hale getirmesi nedeniyle sadece gerçek vekaletsiz iş görmeler bakımından öngörülen seçim hakkının pratik faydasının bulunmadığı şeklinde eleştiriler ileri sürülmektedir⁸¹. Açıkladığımız görüşü MÖHUK özelinde inceleyerek; iş sahibinin vekaletsiz iş görmeye dayandırdığı talebinin haksız fiil benzeri şeklinde nitelendirilmesinden ötürü olaya kıyasen haksız fiil hükümlerini (m. 34) uygularsak; ika yeri hukuku kuralından anlayacağımız iş görme yeri olup, iş görme iki farklı ülkede gerçekleştiğinden, genel kabul edilen görüşe göre, iş görmeyen başladığı yer (Handlungsort) değil sonuçlandığı yer (Erfolgsort) olan eşyanın götürüldüğü ülke hukuku uygulanacaktır. Ancak iş gören mülkiyet hakkına dayanarak el atmanın önlenmesi davası açarsa da, işlem anında eşyanın bulunduğu ülke hukuku olarak (m. 21), yine son bulunduğu ülkenin hukukunu uygulamak yerinde olacaktır. Bu durumda uygulanacak hukukun her iki dava olasılığında da aynı olduğu açıktır. Dolayısıyla, Hoffmann'ın görüşünde⁸² savunduğu seçim hakkının pratik bir faydası bulunmadığı yönündeki eleştiriyi katılmaktayız.

6. HERYERDELİK PRENSİBİNİN DİĞER AKİT DIŞI İLİŞKİLERDE UYGULANMASI

6.1. Haksız Fiillerde Her Yerdelik Prensibi

Alman Ceza Kanunu (StGB) m.3 hükmü Almanya ile ilişkisi olan uluslararası ceza hukuku nitelikli olaylara, "ülkesellik (Territorialitätsprinzip) prensibi" gereği, Alman Ceza Kanunu'nun uygulanabileceğini düzenlerken; m. 9 hükmü de, olayın Almanya ile bağlantılı sayılabilmesi için olayın Almanya'da başlamış, Almanya'da sonuçlanmış ya da bir kısmının Almanya'da geçmiş olmasının yeterli olacağını düzenlemiştir⁸³. İşte bu üç ihtimalin de olayı Alman ceza hukukuna

⁷⁸ Haksız el atmanın önlenmesi davaları ve haksız işgal tazminatı talepleri hakkında, istihkak davası ile kıyaslamalı olarak, ayrıntılı bilgi için bkz. Talih Uyar, "Yargıtay Kararlarında El Atmanın Önlenmesi (Men'i Müdahale) ve İstihkak Davaları (MK. 618)", TBB Dergisi, Y. 2000, S. 1, s. 97 vd.

⁷⁹ Hoffmann, s. 92.

⁸⁰ Hoffmann, s. 91-92.

⁸¹ Wandt, s. 145.

⁸² Hoffmann, s. 91-92.

⁸³ Sören Ziebert,

<https://www.e-recht24.de/artikel/strafrecht/37.html>, 10.7.2019; Alman Ceza Yasası için bkz. <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html>, 15.7.2019; Bu konudaki içtihat hakkında bkz. BGH, 30.4.2003, 3 StR 386/02, BGH, 12.12.2000, 1 StR 184/00, http://www.wiete-strafrecht.de/User/Inhalt/9_StGB.html, 10.07.2019; Ayrıntılı bilgi için bkz. Christos Mylonopoulos,

bağlaması “her yerdelik prensibi” olarak doktrinde ifade edilmektedir⁸⁴. Bu durumun özel hukuka yansımaları da kendisini en çok haksız fiiller alanında ve internet yolu ile doğan zararlarda göstermektedir. Buna göre davacı haksız fiilin ika yeri ya da zarar yerinden birinde dava açabilir. Görüldüğü üzere temelde yetkili mahkemenin tespiti bakımından seçim hakkı tanıyan her yerdelik prensibi, uygulanacak hukukun seçimi hakkına da kıyasen uygulanmaktadır.

Her ne kadar özel hukuk düzenlemelerinde her yerdelik prensibini açıkça düzenleyen bir hüküm olmasa da, aslında başta Roma II Tüzüğü olmak üzere birçok Alman Milletlerarası Özel Hukuk Yasa hükmünde de her yerdelik prensibi uygulanır. Örneğin Roma II Tüzüğü m. 4 hükmü ile haksız fiilin ika ve zarar yerlerinin ayrışması durumunda bu yerlerin hukuklarının birinin seçilerek uygulanabileceği düzenlenmiştir. Yine Alman Milletlerarası Özel Hukuk Yasası (EBGB) m. 40 hükmü de haksız fiillere ilişkin olarak aynı düzenlemeyi benimsemiştir. Bizim burada söylemek istediğimiz Ceza hukuku düzenlemelerinin ilk olmasından kaynaklı olarak kaynak ve örnek düzenleme hükmünde olmasıdır.

Her yerdelik prensibinin çıkış noktası, ceza hukukunda olay yerinin birden fazla yerleşim birimine yayıldığı durumlarda, bu yer mahkemelerinden her birinin yetkili olabileceğinin kabulü fikridir⁸⁵. Yani her yerdelik prensibi, sadece milletlerarası vekaletsiz iş görmelerde, iş görmenin birden fazla ülkeye yayıldığı durumlarda, bu ülkelerden birinin hukukunu uygulanacak hukuk olarak davacıya seçme imkanı verilmesine indirgenerek anlaşılmalıdır. Bu sadece kıyas yolu ile yapılan yorumlarla varılan sonuçlardan biri olup; prensibin asıl çıkışının yetki kurallarına ilişkin olduğu zaten yadsınmamış ve ayrıntılı olarak da açıklanmıştır.

Çalışmamız özellikle milletlerarası vekaletsiz iş görmelerde her yerdelik prensibine getirilen yorumlara yönelik olduğundan, haksız fiiller için de, ika yeri ile zarar yeri arasında hukuk seçimi tanınıp tanınmayacağına yönelik önemli bir tartışmaya rastlanılmamıştır. Çalışmamızın kaynakçasında dayandığımız eserler genellikle haksız fiiller için yetkili mahkemeyi seçme hakkına yoğunlaşmıştır. Ancak kanımızca ika yerinin tek başına ya da ika ve zarar yeri olarak ayrı ayrı birden fazla ülkeye yayıldığı durumlarda, milletlerarası nitelikli haksız fiiller için de, yetkili mahkemenin yanı sıra hukuk seçimi imkanını da tanımak, her yerdelik prensibinin ruhuna ve teorik tartışmalar ile vardırıldığı noktaya uygun olmalıdır.

Haksız fiilin ika yeri kuralından ne anlaşılması gerektiğine benzer bir yorum da, milletlerarası nitelikli vekaletsiz iş görmeler bakımından, Roma II Tüzüğü m. 11/3 hükmü için yapılabilir. Burada iş görme yeri hukukunun uygulanabileceği düzenlenmekte ve iş görme yerinden anlaşılması gereken şey hususunda; haksız fiilin ika yerinden anlaşılması gereken fikir kıyasen yorumlanabilir. Buna göre birden fazla yerleşim alanına yayılmış bir iş görme yeri; iş görmeye başlanılan (Handlungsort) ya da iş görmenin sonuçlandığı yer (Erfolgsort) olarak anlaşılabilir⁸⁶. Buna göre de taraflara bu iki ülke arasında yetkili mahkeme seçimi yapma ya da uygulanacak hukuku seçme imkanı verilmesi mümkündür⁸⁷. Yerel mahkemeden çıkan karar AB'nin İşleyişi Hakkında Andlaşma'nın m. 82 hükmü uyarınca tüm üye devletlerde doğrudan bağlayıcı etkiyi kendiliğinden kazanmaktadır.

“Strafrechtsdogmatik in Europa nach dem Vertrag von Lissabon-Zur materiellen Legitimation des Europäischen Strafrechts”, <http://www.mylonopoulos.gr/de/publication/article/54/straftrechtsdogmatik-in-europa-nach-dem-vertrag-von-lissabon---zur-materiellen-legitimation-des-europ%C3%A4ischen-straftrechts-.html>, 10.7.2019.

⁸⁴ Bkz. Sören Ziebert, Internationale Aspekte des Strafrechts, <https://www.e-recht24.de/artikel/straftrecht/37.html>, 10.7.2019; Alman Ceza Yasası için bkz. <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html>, 15.7.2019; Bu konudaki içtihat hakkında bkz. BGH, 30.4.2003, 3 StR 386/02, BGH, 12.12.2000, 1 StR 184/00, http://www.wiete-straftrecht.de/User/Inhalt/9_StGB.html, 10.07.2019; Ayrıntılı bilgi için bkz. Christos Mylonopoulos, “Strafrechtsdogmatik in Europa nach dem Vertrag von Lissabon - Zur materiellen Legitimation des Europäischen Strafrechts”, <http://www.mylonopoulos.gr/de/publication/article/54/straftrechtsdogmatik-in-europa-nach-dem-vertrag-von-lissabon---zur-materiellen-legitimation-des-europ%C3%A4ischen-straftrechts-.html>, 10.7.2019.

⁸⁵ Bkz. Sören Ziebert, Internationale Aspekte des Strafrechts, <https://www.e-recht24.de/artikel/straftrecht/37.html>, 10.7.2019; Alman Ceza Yasası için bkz. <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html>, 15.7.2019; Bu konudaki içtihat hakkında bkz. BGH, 30.4.2003, 3 StR 386/02, BGH, 12.12.2000, 1 StR 184/00, http://www.wiete-straftrecht.de/User/Inhalt/9_StGB.html, 10.07.2019; Ayrıntılı bilgi için bkz. Christos Mylonopoulos, “Strafrechtsdogmatik in Europa nach dem Vertrag von Lissabon - Zur materiellen Legitimation des Europäischen Strafrechts”, <http://www.mylonopoulos.gr/de/publication/article/54/straftrechtsdogmatik-in-europa-nach-dem-vertrag-von-lissabon---zur-materiellen-legitimation-des-europ%C3%A4ischen-straftrechts-.html>, 10.7.2019.

⁸⁶ Wandt, s. 141-148; Haksız fiilin ika yeri kavramı; vekaletsiz iş görmelerde iş görme yerine tekabül etmektedir. Haksız fiillerde fiil ve zarar yerlerinin birbirinden ayrı olması mümkün olduğu gibi, ika yerinin de birden fazla ülkeye yayılması mümkündür. Bu durumda haksız fiile başlanılan ve haksız fiilin sonuçlandığı yerler arasında, tıpkı vekaletsiz iş görmelerde olduğu gibi sonuç yeri üstün tutulmakta ve ika yeri olarak sonuç yeri kabul edilmektedir. Bu doğrultuda yetkili mahkeme ya da uygulanacak hukuk da, her yerdelik prensibi kapsamında haksız fiilin sonlandığı yer olarak tespit edilmektedir. Bkz. BGH, T. 6. 11. 1973 – No. VI ZR 199/71, www.beckonline.de, 29.10.2020.

⁸⁷ Hoffmann, s. 83 91-92.

Her yerdelik prensibi⁸⁸, milletlerarası özel hukuka ve özellikle de haksız fiil uygulamasına, olayla irtibatlı ülkelerden istediğinin mahkemesinde “*dava açmayı seçebilme*” ve ayrıca vekaletsiz iş görme ile de asıl bağlantılı olarak bu ülkelerden birinin “*hukukunu uygulanacak hukuk olarak seçme hakkı*” olarak yansır. Buna göre iş görme yeri, ya da iş görme irtibatlı olan ülke hukuklarından biri olaya uygulanabilir ya da bunlardan birinin yerel mahkemesinde dava açılıp çıkan karar tüm birlik devletleri bakımından doğrudan bağlayıcı ve uygulanabilir olur. Yani teorik olarak birden fazla ülkeyi ilgilendiren vekaletsiz iş görmelerde tek taraflı ve sınırlı bir hukuk seçimi imkanı teorik olarak tanınmaktadır.

6.2. Sebepsiz Zenginleşmelerde Her Yerdelik Prensibi

Sebepsiz zenginleşme de, her ne kadar vekaletsiz iş görme kadar sık olmasa da, zenginleşmenin birden fazla hukuk alanına yayılmasının mümkün olduğu bir akit dışı ilişkidir⁸⁹. Zenginleşmenin vekaletsiz iş görmenin iş görme unsuru gibi birden fazla hukuk alanına yayıldığı durumlara şöyle bir örnek verilebilir: Sınır komşusu olan iki ülkenin komşu iki şehri ve bu şehirlerde de iki ayrı çiftlik bulunmaktadır. Çiftliklerden birinden bir ırmak akmakta, diğerinin sınırları ise iki ülke topraklarına birden yayılmaktadır. Üst üste olan depremler sonucunda bu ırmağın yatağı değişmiş ve diğer çiftliğin ekili arazisini sulamaya başlamıştır. Sulama masrafından kurtulan çiftlik sahibi, ırmağın asıl çıktığı çiftliğin sahibi aleyhinde haksız yere zenginleşmiştir. Bu durumda sebepsiz zenginleşmeye dayanan bir iade davası açıldığında uygulanacak hukuk şöyle tespit edilmelidir: Olayda zenginleşmeye sebep olan asli nitelikte bir hukuki ilişki bulunmadığından birlikte bağlamaya gidilemez. Tarafların da hukuk seçimi yapmadıkları ihtimalde, olaya zenginleşmenin gerçekleştiği ülke hukuku uygulanır. Tarlası sulanan çiftlik birden fazla ülkeye yayıldığından, zenginleşmenin de birden fazla ülkede gerçekleştiği söylenebilir. İşte bu durumda her bölgede gerçekleşen zenginleşmeye ayrı ülke hukuku uygulanarak sebepsiz zenginleşme ilişkisinin bütünlüğü bozulmamalı ve haksız kazancın iadesini talep eden davacıya, zenginleşmenin gerçekleştiği ülkelerden birinin hukukunu, sebepsiz zenginleşmeden doğan tüm taleplere ve ilişkinin tamamına uygulanmak üzere seçme hakkı tanınmalıdır. İşte bu yorum şeklinin doktrindeki karşılığı da her yerdelik prensibidir.

Sebepsiz zenginleşme vekaletsiz iş görmeden farklı olarak, iradi bir fiil niteliğini haiz olmadığı için; burada vekaletsiz iş görmede olduğu gibi, ilişkinin her iki tarafına da hukuk seçimi yapma imkanının verilmesinin adaletli olup olmadığını tartışmaya gerek yoktur⁹⁰. Zira zenginleşme esnasında irade devreye girmediği için, hukuk seçimi hakkının her iki tarafa da eşit şekilde tanınması, hakkaniyeti bozmayacaktır.

Sebepsiz zenginleşmeye her yerdelik prensibinin uygulanması da, vekaletsiz iş görmeye benzer şekilde olmaktadır. Vekaletsiz iş görmede birden fazla ülkeye yayılan iş görmenin yerini sebepsiz zenginleşmede zenginleşmenin birden fazla ülkeye yayılması almaktadır. Davacıya tanınan seçim hakkı da yine bu ülkeler arasında olacaktır. Her yerdelik prensibi ceza hukuku kaynaklı bir kurum olarak, haksız uygulama barındıran tüm akit dışı ilişkilere yapısal benzerliği gereği öncelikli olarak uygulandığından, bunun sebepsiz zenginleşmelerde de uygulanması gerekir.

7. DEVLETLER ÖZEL HUKUKUNDA VEKALETSİZ İŞ GÖRME VE HERYERDELİK PRENSİBİ

7.1. HER YERDELİK PRENSİBİNİN HUKUK SİSTEMLERİNDEKİ KURALI

Vekaletsiz iş görmeler gerek Alman gerekse Türk hukukunda çoğunluk olarak, gerçek ve gerçek olmayan vekaletsiz iş görme ayırımına tabi tutulmaktadır. Alman Medeni Kanunu (BGB) m. 677 hükmünün açık lafzı ile, “başkası için iş görme / (we für ein anderen besorgt)” gerçek bir vekaletsiz iş görmenin zorunlu unsuru olarak kabul edilmiştir⁹¹. Yine TBK m. 526 ile de “başkasının hesabına iş

⁸⁸ Davacıya tanınan yetkili mahkemenin seçimi hakkı hususunda, fiilin ika yerinin yanısıra zararın meydana geldiği yer mahkemesinin de yetkili olabileceği ve hatta tarafların yerleşim yeri ülkesinin de seçilecek mahkemelerden biri olabileceği hususlarının değerlendirildiği ABAD kararlarının için bkz: C-364/93, *Marinari*; C-168/02, *Kronhofer*; C-375/13, *Kolassa*; C-12/15, *Universal Music*; C-352/13, *CDC Hydrogen Peroxide*; C-304/17, *Löber*, www.curia.europa.eu, 20.10.2020.

⁸⁹ Daniel Busse, “Internationales Bereicherungsrecht zwischen EGBGB-Reform und Rom II”, *RIW*, 2003, s. 19 vd.

⁹⁰ Volker Beuthien / Hansjörg Weber, *Ungerechtfertigte Bereicherung und Geschäftsführung ohne Auftrag*, München, 1987, s. 57 vd.

⁹¹ Ulrich Falk, “Von Titelhändlern und Erbensuchern- Die GoA- Rechtsprechung am Scheideweg”, *JuS*, 2003, s. 833-834; Jan Dirk Harke, *Besonderes Schuldrecht*, 2011, Springer- Lehrbuch, <https://www.springer.de/>, 12.05.2016, s. 358; Karl Heinz Gursky, “Der Tatbestand der Geschäftsführung ohne Auftrag”, *AcP* 185, 1985, s. 13-17; Ingo Reichard, “Negotium alienum und ungerechtfertigte Bereicherung- Zur Entbehrlichkeit des § 687 Abs. 2 BGB”, *AcP* 193, 1993, s. 567-568; Benjamin Schmidt, “Der Anwendungsbereich der berechtigten Geschäftsführung ohne Auftrag”, *JuS*, 2004, s. 862; Roland Wittmann, *Begriff und Funktionen der Geschäftsführung ohne Auftrag*, München, 1981, s. 34-35, 109; Christian Wollschläger, *Die Geschäftsführung ohne Auftrag-Theorie und Rechtsprechung*, 1976, s. 53.

görme” unsuru açıkça zikredilmiş olup, m. 530 ile iş sahibine kendi menfaatine olmayan iş görmelerden doğan menfaatleri dahi talep hakkı tanınması da bu unsura dayalı gerçek ve gerçek olmayan vekaletsiz iş görme ayrımını destekler niteliktedir⁹².

Kanunlar ihtilafı alanında vekaletsiz iş görmelere ilişkin temel nokta, Alman öğretisi kaynaklı olan bağlı bağlama ve birlikte bağlama ayrımını anlayabilmektir. Bu doğrultuda bağlı bağlama ile önerilen temel bağlama noktası iş görme yeri hukuku olmaktadır⁹³. Birlikte bağlama ise gerek Türk gerekse Alman hukuklarında bir çok düzenlemeye yansımaktadır⁹⁴. Örneğin vekaletsiz iş görmeyi düzenleyen, Alman Milletlerarası Özel Hukuk Yasası (EGBEGB) m. 39/II hükmü ile başkasının yükümlülüğünün ifası şeklinde gerçekleştirilen vekaletsiz iş görmelerin yükümlülüğün tabi oldu hukuka bağlanacağı düzenlenmiştir. Burada vekaletsiz iş görme, asıl borç ilişkisinin lex causaesına tabi kılınarak, açık bir birlikte bağlama düzenlemesi yapılmaktadır⁹⁵. Yine aynı hükmün birinci fıkrası da iş görme yeri bağlama kuralını milletlerarası nitelikli vekaletsiz iş görmeler için kabul ederek bağlı bağlamayı da hüküm altına almıştır. Yine Alman Milletlerarası Özel Hukuk Yasası m. 38/I hükmü de sebepsiz zenginleşmeyi düzenlemekte olup⁹⁶; bunları zenginleşmeyi yaratan aşıl ilişkiye uygulanacak hukuka tabi kılınmış ve yine bir birlikte bağlama düzenlemesi getirmiştir. 38/II hükmü de özellikle zenginleşme bir ihlalden kaynaklanıyorsa, sebepsiz zenginleşme ilişkisine ihlal yeri hukuku uygulanır diyerek birlikte bağlamayı düzenlemiştir. Alman Yasası'nın akit dışı borç ilişkilerine uygulanacak en sıkı bağlantılı hukukun nasıl tespit edileceğini düzenleyen m. 41 hükmü ise; ihtimallerden biri olarak, “*akit dışı borç ilişkisi ile birlikte bulunan, taraflar arasındaki özel bir hukuki ya da fiili ilişki*” durumuna gönderme yapmaktadır.

Alman Milletlerarası Özel Hukuk Yasası⁹⁷ düzenlemeleri, birlikte bağlama ve bağlı bağlamanın doğal sonucu olarak, heryerdelik prensibine uyan birçok düzenleme içermektedir. Bu durum m. 38 hükmü ile sebepsiz zenginleşme, m. 39 hükmü ile vekaletsiz iş görme ve m. 40 hükmü ile de haksız fiil için öngörülmüştür. Alman Milletlerarası Özel Hukuk Yasası m. 38/III hükmü, sebepsiz zenginleşmelere, zenginleşme yeri hukukunun uygulanacağını düzenler. Şayet zenginleşme birden fazla ülkeye yayılıyorsa, her yerdelik prensibi uyarınca bu ülke hukuklarından birisi hukuki ilişkiye uygulanabilir ve bu ülke mahkemelerinden birinde açılan dava neticesinde verilen karar tüm diğer ülkeleri bağlar. Aynı yasanın m.39 hükmü ise vekaletsiz iş görmelere iş görme yeri hukukunun⁹⁸ uygulanacağını kabul etmiştir. Ancak iş görme yerinden anlaşılması gereken husus üzerinde ayrıntılı olarak düşünülmelidir. İş görme yeri icra ve sonuç yerlerinin ayrı olması ya da icra ya da sonuç yerlerinden birinin birden çok ülkeye yayılması şeklinde fazlaşabilir. Bu durumda vekaletsiz iş görme davasının taraflarına icra ya da sonuç yerlerinden birinin ülkesinin ya da birden fazla iş görme yeri ülkesinden birisinin hukukunu uygulanacak hukuk olarak seçme imkanının tanınması, tam olarak her yerdelik prensibine işaret eder. Daha çok haksız fiil ilişkilerinde gördüğümüz üzere, taraflara bu ülkelerden birinin mahkemesini yetkili mahkememe olarak seçme imkanı da tanınmaktadır. Alman Yasası m. 40/I hükmü ise haksız fiil ilişkilerine uygulanacak hukuku düzenler⁹⁹. Buna göre ika yeri ya da zarar yeri hukuku uygulanabilecektir. İşte yasada zarar gören tarafa ika yeri ile zarar yeri hukuku arasında seçim yapma imkanı tanıyan bu hüküm her yerdelik prensibini açıkça kabul etmiştir. Ayrıca haksız fiilin ika ya da zarar yeri de birden fazla ülkeye yayılmış ise, tarafların bu ülkelerden birinin yetkili mahkemesini ve hukukunu uygulanacak hukuk olarak seçebileceklerini de kabul etmek gerekir.

MÖHUK'un incelenmesine gelindiğinde ise, öncelikle haksız fiil hükümlerini ele almak yerinde olur. MÖHUK m. 34/f.I ve II ile sırasıyla ika yerine ve zarar yerine yer vermiştir. Bunların her ikisinin de, birlikte veya ayrı ayrı, birden fazla ülkede meydana gelerek, her yerdelik prensibini gündeme getirmesi mümkündür. Örneğin bir ülkede başlayan haksız fiil başka bir ülkede bitebilir ya da yine zarar da bir üçüncü ülkede doğabilir. Yine m. 39/1 ile kabul edilmiş olan zenginleşme yeri hukuku kuralının da, zenginleşmenin birden fazla ülkeye yayıldığı ihtimallerde, her yerdelik prensibine imkan

⁹² Başbüyük, s. 81; Erdem, s.379; Halilov, s. 36; Özdemir, s. 77; Tandoğan, Mukayeseli Hukuk, s. 21 -23; Yavuz / Acar / Özen, Dersler, s.757-758.

⁹³ Ernst Frankenstein, Internationales Privatrecht, Band I-II, Berlin, 1926/29, Band. II, s. 394, (IPR); Gustav Walker, Internationales Privatrecht, Wien, 1934, s. 547.

⁹⁴ Schneeweiß, s. 39.

⁹⁵ Wandt, s. 237 vd.

⁹⁶ Beuthien / Weber, s. 57 vd.; Busse, s. 19 vd.; Jan von Hein, “Rechtswahlfreiheit im Internationalen Deliktsrecht”, RabelZ, 64, 2000, s. 49 vd.

⁹⁷ Alman Kanunu için bkz. www.gesetze-im-internet.de, 10.2.2020.

⁹⁸ Wandt, s. 67 vd.; Schneeweiß, s. 87 vd.

⁹⁹ Karl Firsching, “Das Prinzip der Akzessorietät im deutschen internationalen Recht der unerlaubten Handlungen – deutsche IPR-Reform”, Festschrift für Imre Zajtay, Tübingen, 1982, (FS für Zajtay), s. 19 vd.

vermesi mümkündür. Örneğin yazlık komşunuzun elektrik faturasını yanlışlıkla kendinizin sanarak yatırdığınız vakit, bu komşunun ikametgahı ya da mutad meskeni yazlığın bulunduğu ülkeden başka bir ülkeyse; sebepsiz zenginleşmeyi yaratan fiil ile zenginleşme yeri farklı ülkeler olacaktır. Çünkü elektrik faturasının ödendiği yer ile o esnada haksız zenginleşenin mevcut bulunduğu yer birbirinden farklıdır.

Her yerdelik prensibi ile savunulan uygulanacak hukuk ya da yetkili mahkemenin seçilmesi imkanının gündeme gelebilmesi için, akit dışı ilişkilerin fiillerinin birden fazla ülkeye yayılması veya başka bir deyişle birden fazla ülkeyi ilgilendirmesi söz konusu olmalıdır¹⁰⁰. Bu fiiller, haksız fiilde ika edilen hukuka aykırılık, vekaletsiz iş görmede söz konusu olan iş görme fiilli, sebepsiz zenginleşmede ise zenginleşme hali/fiili-zenginleştirici olay/fiil ile vücut bulmaktadır. Yoksa her hukuk seçimi imkanını her yerdelik prensibi ile bağdaştırmamak gerekir. Örneğin MÖHUK m. 35 hükmü ile tarafların mutad mesken, işyeri ve zarar yeri hukukları arasında tanınan hukuk seçimi imkanını her yerdelik prensibinin bir görünümü olarak yorumlamak mümkün değildir. Çünkü burada arasından seçim yapılacak olan hukuklar, akit dışı ilişkiyi doğuran fiil ile sınırlı olmayıp; tarafların mutad mesken ya da iş yeri hukuku gibi kişisel statü hukuklarının da seçilebilmesi mümkün kılınmıştır.

8. HER YERDELİK PRENSİBİNİN HUKUK SİSTEMLERİNDE UYGULAMAYA YANSIMASI

Haksız fiillerde her yerdelik prensibinin uygulandığı içtihatlarla ilişkin olarak iki adet Alman Yüksek Mahkeme (BGH) kararı anlatılabilir: BGH önüne gelen ilk kararda¹⁰¹, e- ticaret alanında bir uyuşmazlık söz konusu olup, Avusturya'da ikamet eden davacı Almanya merkezli satıcının kişilik haklarını internet yolu ile ihlal ettiğini iddia etmekte olup; mahkeme her yerdelik prensibi (Ubiquitetsprinzip) kapsamında varma yeri prensibine (Herkunftslandprinzip) yer vererek, Avusturya değil Alman hukukunun uygulanmasına karar vermiştir. Bu bağlamda davacının ikamet ülkesi olması kaynaklı hukuk seçimi olan Avusturya hukukuna itibar etmemiş ve aslında mahkeme kendisi bir hukuk seçimi yapmıştır. Davacı her ne kadar kişilik haklarının ikamet ülkesi olan Avusturya'da zedelendiğini iddia etse de, mahkeme burada zararın ika yeri hukuku olan Almanya'yı tercih etmiştir. Zira şirketin idare merkezi Almanya'dadır. Zaten internet üzerinden bir ihlal gerçekleşmiş olduğu için, bunun birden çok ülke ile bağlantısı olduğunu düşünerek ve ikamet ülkesi olması da dikkate alındığında Avusturya hukukunun daha sıkı bağlantılı ülkeyi teşkil ettiğini savunmak da yanlış olmazdı kanaatindeyiz.

Alman Yüksek Mahkemesi önüne gelen ikinci kararda ise¹⁰², ABD vatandaşı olan davacı Rus vatandaşı olan davalının internet üzerinden kişilik haklarını ihlal ettiği iddiasında bulunmuştur. Her ne kadar davalı itiraz etse de, Alman mahkemesi kendi milletlerarası yetkisine karar vererek davayı görmüştür. Zira internet üzerinden gerçekleşen bu ihlal Alman sınırlarında da ulaşılabilir durumdadır. Roma II Tüzüğü'nün haksız fiillere ilişkin m. 4/1 hükmü uyarınca Almanya'nın da doğrudan ika ya da zarar yeri ülkesi olmasa da, internetin doğal özelliği gereği, fiil ile dolaylı bağlantılı olan ülkelere birisi olduğunu düşünmek yanlış olmaz. Dolayısıyla mahkemenin kendi milletlerarası yetkisine karar vermesi yerindedir kanaatindeyiz.

Münih Mahkemesi de benzer yönde bir karar vermiştir¹⁰³: Olayda Almanya merkezli davacı firma ile İtalya merkezli davalı firma arasında bir satım sözleşmesi yapılmış ve İtalya'da ayıplı ürün teslim edilmesi nedeniyle haksız fiil gerçekleşmiştir. Sözleşme ise Almanya'da kurulmuştur. Bu nedenle mahkeme fiilin ika yerini Almanya, zarar yerini ise İtalya olarak tespit etmiş ve tarafların bu iki ülke hukukundan birini seçmeye hakkı olduğuna her yerdelik prensibi gereği karar vermiştir. Davacı İtalyan hukukunu tercih etmiş ve davalı da bunu kabul etmiş ve olaya tarafların hukuk seçimi uyarınca İtalyan hukuku uygulanmıştır. Görüldüğü üzere taraflar bir hukuk seçimi yapmışlardır. Yine her yerdelik prensibine göre davacının davasını Alman ya da İtalyan mahkemesinde açması mümkünken, Almanya mahkemesinde açması ve mahkemenin de kendisini yetkili görmesi sonucunda yetkili mahkeme konusunda da hukuk seçimi yapıldığı kabul edilmelidir. Bu karar haksız fiillerde her yerdelik prensibinin sadece yetkili mahkeme seçme imkanı ile sınırlı olarak yorumlanmadığı ve taraflara uygulanacak hukuku seçme imkanının da verildiğinin açık bir kanıtıdır. Elbetteki bu hukuk nasıl vekaletsiz iş görmelerde iş görmenin yayıldığı ülkelere birini teşkil ediyorsa; haksız fiillerde

¹⁰⁰ Hoffmann, s. 90; Wandt, s. 135-140.

¹⁰¹ BGH, 8.5.2012, VI ZR 217/08, www.beckonline.de, 10.02.2020.

¹⁰² BGH, VI ZR 111/10, 29.03.2011; Benze yönde bkz. BGH, 2.3.2010, VI ZR 23/89, www.beckonline.de, 10.02.2020.

¹⁰³ OLG München, T. 09.08.1995 – N. 7 U 7143 / 92, www.beckonline.de, 29.10.2020.

de farklı olan fiil ya da zarar yerlerinden birinin ya da birden fazla ülkeye yayılan fiil ya da zarar yerlerinden birinin ülkesinin mahkeme ve hukukunun seçilmesi imkanı teşkil eder.

Bir Alman çiftçiye Amerikan şirketi tarafından satılan tarım ilacının elma ağaçlarına zarar vermesi neticesinde Alman Federal Mahkemesi önüne gelen bir olayda¹⁰⁴, Mahkeme, imalatçının sorumluluğunun teslim ile sona ermeyip, ürünün zararlı özellikleri hakkında gözlemde kalıp, doğabilecek olumsuz sonuçlar hakkında alıcıyı bilgilendirmesinin de gerektiğinin altını çizmektedir. Olay bir haksız fiil teşkil etmekte; fiil yeri üretim yeri, zarar yeri ise ürünün kullanıldığı yer olarak yorumlanmaktadır. Neticede zarar yerinin hem lex loci actus olmasından hem de zarar gören için en avantajlı hukuk olmasından ötürü Alman hukukunun uygulanmasına karar verilmiştir.

Bir başka kararda ise, bir Belçika firması lehine, aralarındaki garanti sözleşmesi gereği, Almanya'daki evini ipotek ettiren bir Alman vatandaşı; borcuna ilişkin uzlaşma aşamasındayken firmanın haciz işlemlerine başlaması nedeniyle zarar gördüğü için dava yoluna başvurmuştur. Mahkeme olayı gerçek olmayan vekaletsiz iş görme olarak yorumlamış; fiil yeri olarak Belçika firmasının haciz işlemleri için avukata vekalet verdiği yer olan Belçika'yı gösterirken, zarar yeri Almanya'yı tespit etmiştir. Yine en avantajlı hukuk prensibi gereği olaya Alman hukukunun uygulanmasına karar verilmiştir¹⁰⁵. Burada iş görme yeri hukuku olarak, iş görmenin sonuçlandığı yer, yani zarar yerinin kabul edildiği son derece açıktır.

9. HERYERDELİK PRENSİBİNİN AB HUKUKUNDAKİ KURALI VE UYGULAMASI

Her yerdelik prensibinin AB düzenlemeleri içerisinde yer verilmiş birçok etkisine rastlamak mümkündür¹⁰⁶. Roma II Tüzüğü'nün vekaletsiz iş görmeyi düzenleyen m. 11/3 hükmü, iş görme yeri bağlama kuralını düzenlerken, doktrindeki yorumlara da uygun olarak, iş görmenin başladığı yer (Handlungsort) değil sonlandırıldığı yerin (Erfolgort) esas alınacağını ifade etmiştir¹⁰⁷. Bu durumda iş görmenin başlama yeri ile bitiş yeri arasında bir hukuk seçimi yapılması mümkün değildir. Ancak iş görmenin sonuç yerinin başlı başına birden fazla ülkeye yayılması mümkün olabilmektedir¹⁰⁸. İşte bu durumda başvurulacak olan her yerdelik prensibi olup, taraflara bu ülkeler arasında hukuk seçimi imkanı tanınacaktır. Yine Tüzük'ün sebepsiz zenginleşmeyi düzenleyen m. 10/3 hükmünde de zenginleşmenin gerçekleştiği yer bağlama kuralı ifade edilmiştir¹⁰⁹. Burada da zenginleşmenin birden fazla yere yayılması gündeme gelebilir ve her yerdelik prensibi uyarınca taraflara bu ilkelerden birinin hukukunu sebepsiz zenginleşmenin tümüne uygulanmak üzere seçme imkanı tanınabilir. Haksız fiillere ilişkin m. 4/1 hükmü ile düzenlenen zarar yeri kuralında da, zararın birden fazla ülkede oluşması halinde her yerdelik prensibine başvurulacaktır¹¹⁰.

Her yerdelik prensibi, konusu eşya olan ve birden fazla ülkeyi ilgilendiren vekaletsiz iş görmelere, yetkili mahkemelerden birini seçme hakkının yanı sıra, iş görmenin gerçekleştiği ülkelerden birinin hukukunu da uygulanacak hukuk olarak seçme hakkı şeklinde uyarlanmıştır¹¹¹. Avrupa Birliği Adalet Divanı kararında¹¹²; bir Alman firması Avusturya firmasına ait bir logoyu internet sayfasında izinsiz olarak yayınlamıştır. Mahkeme olayı haksız fiil olarak yorumlamış ve davacının ister Almanya isterse de Avusturya da dava açabileceğine hükmetmiştir. Logonun üretim yeri Avusturya ve izinsiz yayınlanma yeri de Almanya'dır. Bu durumda gerçek olmayan vekaletsiz iş görme Avusturya'da başlamakta ve Almanya'da son bulmaktadır. İş görme birden fazla ülkeye yayılmaktadır. Mahkeme davacıya bu iki ülkeden birinin mahkemesini yetkili mahkeme olarak seçme hakkı tanıyarak, haksız

¹⁰⁴ BGH, 17-03-1981, VI ZR 286 / 78; Benzer şekilde bkz. BGH, 23. 6. 1964, VI ZR 180 / 63; www.beckonline.de, 19.12.2019.

¹⁰⁵ BGH, 6. 11. 1973, VI ZR 199 / 71; Benzer şekilde bkz. OLG Saarbrücken, 22. 10. 1957, 2 U 45 / 57; www.beckonline.de, 19.12.2019.

¹⁰⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://conflictflaws.net/2020/back-to-the-future-re-introducing-the-principle-of-ubiquity-for-business-related-human-rights-claims/?print=pdf>, 10.02.2020.

¹⁰⁷ Dölle, IPR, s. 126; Wolff, IPR, s. 169.

¹⁰⁸ Cyril Nourissat / Eduard Treppoz, "Quelques observations sur l'avant-projet de proposition de règlement du Conseil sur la loi applicable aux obligations non contractuelles <<Rome II>>", Clunet, 2003, s. 27; Gerhard Wagner, "Internationales Deliktsrecht, die Arbeiten an der Roma II-Verordnung und der Europäische Deliktsgerichtsstand", IPrax, 2006, s. 375, (Delikt); Frankenstein, IPR, Band 2, s. 557; Hoffmann, s. 88.

¹⁰⁹ Beuthien / Weber, s. 57 vd.

¹¹⁰ Firsching, Festschrift für Jaytay, s. 19 vd.

¹¹¹ Bkz. Hoffmann, s. 83; Wandt, s. 137; Roma II Tüzüğü'nün haksız fiillere ilişkin m. 4 hükmü ile çevre zararlarına ilişkin m. 7 hükmü de her yerdelik prensibini düzenlemekte olup, buna göre olay yeri, zarar yeri ya da olayın dolaylı sonuçlarının gerçekleştiği ülke hukuklarından birisi seçilebilmektedir. Benzer yönde bkz. Fatma Candan Kavşat, Kanunlar İhtilafı Hukukunda Haksız Fiilden Doğan Borç İlişkilerinde İrade Muhtariyeti Prensibi: Mühük ve Roma II Tüzüğü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 109; Bernhard Burtcher / Martin Spitzer, "Klimahaft ungsklagen aus Sicht von IZPR und IPR- Neue Regelbedarfssätze", Zak, August 2017, s. 287-289.

¹¹² Bkz. EUGH, C-441/13, Heyduk Kararı, 22.01.15, <https://www.iprblog.de/tag/eugh/>, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=161611&doclang=DE>, 15.07.2019.

fiil ilişkisini bir bütün olarak Kabul etmiş; tüm uyuşmazlıkların tek bir mahkemede çözülmesini amaçlamaktadır. Dolayısıyla davalının karşı talepleri de aynı yetkili mahkemede çözülecektir. Mahkeme kararında hukuk seçiminden söz edilmemiş ve objektif bağlama kuralı uyarınca olay Alman hukukuna göre çözümlenmiştir. Mahkeme izinsiz yayın yerinin Almanya olması nedeniyle olayın Almanya bağlantısı kesin şekilde ortaya konulabildiğinden, olayı mümkün olduğunca Alman hukuku sınırları içinde çözmeyi hedeflemiştir. Ancak olaya her yerdelik prensibi tam olarak uygulansa, taraflara Almanya ve Avusturya hukukları arasında hukuk seçimi imkanının da tanınması gerekirdi. Fakat davacı doğrudan böyle bir talep iletmeyince, mahkeme de uygulanacak hukuk bakımından objektif bağlamaya başvurmayı yeğlemiştir. Her yerdelik prensibinin hukuk seçimi imkanı tanıyan kuralı da uygulansa ve davacının talebi seçtiği hukuka göre çözülsün, bu sefer de bağlı bağlama devreye girecektir. Buna göre vekaletsiz iş görme ilişkisi bir bütün olarak kabul edilecek ve seçilen hukuk her iki tarafın taleplerine de uygulanacaktır.

Başka bir ABAD kararı da¹¹³ yine her yerdelik prensibi kapsamında, taraflara milletlerarası nitelikli haksız fiil uyuşmazlıklarında tanınan, yetkili mahkemeyi seçmeye yönelik sınırlı seçim hakkına ilişkindir: Şöyle ki; Hollanda'da fidanlık işleten Bier Ltd. Şti. fidanlığını Rotterdam'da Ren Nehri'nin sağladığı kaynaktan sulamakta ve bu kaynak suyunun fazla kirli olması yüzünden çok pahalı tedbirler almak zorunda kalmaktadır. Kaynağın kirlenmesinin sebebi Fransa'nın Alsas Bölgesi'nde bulunan Minesse de Potasse d'Alsace şirketinin faaliyetleridir. Burada da mahkeme haksız fiilin gerçekleştiği yer (Tatort) kavramının hem ika hem de zarar yeri manasına gelebileceğini tespit ederek, bu iki yerin farklı ülkelerde bulunması durumunda da; bu ülke mahkemelerinden birinin taraflarca seçildiği takdirde milletlerarası yetkiyi haiz kabul edileceğine karar vermiştir. Özetle her yerdelik prensibinden yine yetkili mahkeme seçimi anlamında yararlanılmıştır. Buna göre dava Fransa ya da Hollanda mahkemelerinden birinde açılabilir. Zira ika yeri Fransa zarar yeri ise Hollanda'dır. Her yerdelik prensibine göre bu iki ülke hukukları arasında hukuk seçimi yapılması da mümkündür. Ancak davacı böyle bir yola gitmemiş, mahkeme de yine objektif bağlamayı uygulamıştır. Halbu ki her yerdelik prensibi bütünlüklü olarak uygulansa daha doğru olurdu.

Haksız fiillerde her yerdelik prensibinin uygulandığı bir diğer ABAD kararında da¹¹⁴; Avusturyalı bir finans yatırımcısı olan Mr Kolassa, Almanya'daki Barclays Bank plc. Şirketine yatırım yapmıştır. Ancak bu yatırım neticesinde para kaybetmiştir. Bu kaybının bankanın kendisini yanlış yönlendirmesinden kaynaklandığını iddia eden davacı, bankaya karşı Avusturya mahkemesinde ve Avusturya hukukunu seçerek dava açmıştır. Davalı yetkiye itiraz eder. Ancak ABAD yorumu uyarınca Avusturya da zarar yeri olarak kabul edilir ve Avusturya mahkemesi yetkili görülür. Avusturya hukukunun uygulanmasına da itiraz gelmemiş ve karşılıklı bir hukuk seçimi anlaşması yapıldığı kabul edilmiştir. Görüldüğü üzere kararda açıkça her yerdelik prensibi uygulanmıştır. Yatırım ülkesi olan Almanya'nın yanısıra yatırımcının ikametgahı ve parayı transfer etmeye başladığı ülke olan Avusturya da zarar yeri sayılmıştır. İka ya da zarar yerlerinden birinin mahkemesini yetkilendirmek zaten mümkündür. Olayda zarar yeri birden fazla ülkeye yayılmış kabul edilmiş ve bu ülkelerden birinin mahkemesinde açılan dava yetkili mahkemede açılmış sayılmıştır. Bu mahkemenin verdiği karar da her iki taraf için ve diğer ülkeler için bağlayıcı olacaktır.

Aynı konulu bir diğer ABAD kararında da,¹¹⁵ İtalyan yatırımcı Bay Marinari İngiliz Bankası Lloyds Bank'a yatırım yapmış ve para kaybettiği için de haksız fiil davası açmıştır. Aynı şekilde İtalyan mahkemesinde ve İtalyan hukukuna göre dava açılmıştır. Mahkeme davacının ikamet ülkesi olan İtalya'yı da zarar yeri ülkesi olarak kabul etmiştir. Zarar gören davacıya ika yeri ile zarar yeri ülkelerinden istediğinde dava açma hakkı tanımıştır. Ayrıca olayda zarar yeri İtalya ve İngiltere olmak üzere birden fazla ülkeye yayılmıştır. Mahkeme burada tam da her yerdelik prensibini uygulayarak davacının bu iki ülke hukukunda birinde dava açmak ve istediğinin hukukunu uygulanacak hukuk olarak seçmek şeklindeki hakkının altını çizmiş ve yetkisizlik itirazını reddetmiştir.

10. SONUÇ

Vekaletsiz iş görme, Alman hukukunda çok ayrıntılı işlenmiş bir kurumdur. Türk hukuku da diğer ülkelerde olduğu gibi bir çok hususta Alman öğretisinin etkisi altında kalmaktadır. Alman ve Türk hukuklarının vekaletsiz iş görmeye ilişkin ilk ve en önemli benzer noktası, gerçek ve gerçek olmayan

¹¹³ EuGH, T. 30. 11. 1976 – N. 21 / 76, www.beckonline.de, 29.10.2020.

¹¹⁴ EuGH, Harald Kolassa v. Barclays Bank plc, C-375/13, 28.02.2015, www.curia.europa.eu, 15.02.2021.

¹¹⁵ EuGH, Antonio Marinari v. Lloyds Bank, C-364/93, 19.9.1995, www.curia.europa.eu, 15.02.2021.

vekaletsiz iş görme ayrıdır. Gerçek vekaletsiz iş görme hukukumuzda hukuki işlem benzeri fiil olarak çoğunlukla Kabul edilirken, gerçek olmayan vekaletsiz iş görme ise aslında bir vekaletsiz iş görme olarak değil bir haksız fiil benzeri olarak Kabul edilmektedir. Zira başkasının menfaatine hareket unsuru, vekaletsiz iş görmenin zorunlu unsuru olarak Kabul edilirken; gerçek olmayan vekaletsiz iş görmede iş gören kendi menfaatine hareket etmektedir.

Milletlerarası nitelikli vekaletsiz iş görmelere uygulanan kanunlar ihtilafı kurallarını açıklamak amacıyla öncelikle Alman öğretisi çıkışlı olan bağlı bağlama ve birlikte bağlama ayrımını açıkça ortaya koymak gerekir. Bağlı bağlama (einheitliche Anknüpfung) ile birlikte bağlama (akzessorische Anknüpfung) birbiriyle karıştırılmaması gereken iki kavramdır. Bağlı bağlama ile ifade edilen vekaletsiz iş görmeden doğan tüm taleplere talep sahibinin ilişkinin hangi tarafı olduğu hususunda bir ayrıma gidilmeksizin tek bir hukukun uygulanmasıdır. Birlikte bağlamada ise, bir hukuki olayın içinde birden fazla hukuki ilişki bir arada bulunurken vekaletsiz iş görme diğer ilişkiye göre tali kalmakta ve asli ilişkinin esasına uygulanan hukuk vekaletsiz iş görmeden doğan talep ve uyumsuzluklara da uygulanmaktadır. AB hukukunu yöneten Roma II Tüzüğü özelinde baktığımızda, tüm akit dışı borç ilişkileri bakımından hukuk seçimi imkanının tanındığını görürüz. Bu konuda düzenleme olarak vekaletsiz iş görmenin en çok sebepsiz zenginleşme ile benzer olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Vekaletsiz iş görmede bağlı bağlama kuralının dayandığı temel bağlama kuralı iş görme yeri hukukudur. Bu kural Roma II Tüzüğü ile de benimsenmiştir. Birlikte bağlama ise basamaklı bağlama kuralı olarak düzenlenen Roma II Tüzüğü m. 11 hükmü ile Kabul edilen ilk ve ana kuraldır. Buna göre vekaletsiz iş görme tali bir ilişki şekli olarak Kabul edilmekte ve birlikte bulunduğu sözleşme vb. asli nitelikli ilişkinin uygulanacak hukuku vekaletsiz iş görmeye de uygulanmalıdır. Yine alacakların konu edildiği vekaletsiz iş görmelerde alacağın hukukunun vekaletsiz iş görmeye de uygulanıyor oluşu lex causae ve konusu eşya olan vekaletsiz iş görmelerde de vekaletsiz iş görmeye lex rei sitaenin uygulanması, birlikte bağlama kapsamında değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra ortak muted mesken ve daha sıkı bağlantılı hukuk kurallarına da yer verilmiştir.

Her yerdelik prensibi de özünde bağlı bağlama ve birlikte bağlamanın bulunduğu durumlara hitap eden bir kuraldır. Özellikle de bağlı bağlama örneğinde incelenmesi gerekir. Zira prensip ile savunulan, iş görmenin birden fazla ülkeye yayıldığı durumlarda, taraflara yetkili mahkemeyi ve uygulanacak hukuku seçme imkanının tanınmasıdır. Birlikte bağlama açısından bakacak olursak da, iş görmenin birden fazla ülkeye yayılması ihtimali en çok eşyanın birden fazla hukuk alanına taşınması hallerinde ve dolayısıyla da lex rei sitae bağlama kuralına ilişkin olarak gündeme gelmektedir.

MÖHUK ile her ne kadar bir vekaletsiz iş görme düzenlemesi getirilmemiş olsa da, m. 39 ile sebepsiz zenginleşmeler için Kabul edilen düzenleme hem Alman Yasası hem de Roma II Tüzüğü ile uyum içindedir. Keza bu düzenleme MÖHUK'un Roma II Tüzüğü m.11 ile vekaletsiz iş görmeler için Kabul ettiği düzenlemeye de en yakın olan hükümdür. Dolayısıyla Türk hakiminin önüne gelen milletlerarası nitelikli vekaletsiz iş görme olaylarını kıyasen MÖHUK m. 39 hükmünü uygulayarak çözmesinin, mevcut kanun boşluğunu en hakkaniyetli biçimde doldurabilecek yöntem olduğuna inanıyoruz. Kaldı ki MÖHUK m. 39 hükmünün birlikte bağlama, bağlı bağlama ve her yerdelik prensiplerini de içinde barındırdığını yukarıda ayrıntılı şekilde anlatmıştık. Buna göre, MÖHUK m. 39/I/1 düzenlemesi, sebepsiz zenginleşmeye uygulanacak hukuku, zenginleşmeye sebep olan ilişkinin hukukuna bağlamaktadır. Bu durumda söz konusu olan birlikte bağlamadır. Sebepsiz zenginleşme tali ilişki olarak kabul edilmekten ve asli ilişki olan zenginleşmeye sebep olan ilişkiye uygulanacak hukuka bağlanmaktadır. Her birlikte bağlama gibi bu da aslında aynı zamanda bir bağlı bağlamadır. Zira zenginleşme yeri hukuku, haksız fiillerdeki ika yeri hukukunun sebepsiz zenginleşmelere yansımından ve uyumlulaştırılmasından ibarettir. MÖHUK m. 39/II/2 düzenlemesi ise zenginleşmenin gerçekleştiği ülke hukukuna işaret etmektedir. Söz konusu zenginleşmenin birden fazla ülkeye yayılması durumundaysa, bu ülke hukuklarından birinin seçilmesi yolu ile her yerdelik prensibi uygulanacaktır.

Milletlerarası özel hukuk alanında hukuk seçimi imkanının yaygınlaştırılması, milletlerarası özel hukuk hakkaniyeti ve milletlerarası karar ahenginin sağlanması bakımından çok faydalı ve gereklidir. Bu nedenle her yerdelik prensibi, hukuk seçimi kurumuna sağladığı katkı ile doktrindeki önemli yerini hak etmektedir. Ayrıca hukuki ilişkinin ağırlık merkezinin tespit edilemediği ve en sıkı bağlantılı hukuka ulaşılamadığı durumlarda, seçenekler arasında taraflara bir hukuk seçimi imkanı tanınarak uygulanacak hukukun tespiti en hakkaniyetli çözümdür.

Her yerdelik prensibine başvurulmuş durumlarda, özünde bir bağlama noktası içeren ve bir ülkeyi işaret etmesi gereken bağlama kuralının, hukuki olayın birden fazla ülkeye yayılması sebebiyle bölünmesi söz konusudur. Bu durumda birden çok ülke hukuku ile bağlantılı hale gelen bağlama noktasının, hangi ülke hukukuna işaret ettiğine, hukuk seçimi imkanı tanınan tarafların karar vermesi, bulunabilecek en hakkaniyetli çözümdür.

Netice olarak hukuk seçimi imkanını uygulama alanını genişletmesi bakımından, her yerdelik prensibinin modern milletlerarası özel hukuk sisteminde önemli bir yere sahip olduğunun kabulü gerekir.

KAYNAKÇA

- AEBY, K. (1928). *Die Geschäftsführung ohne Auftrag nach schweizerischem Recht*, Zurich.
- AHRENS, H. J. (1978). Internationaler Verkehrsunfall-Recht des Aufenthaltsortes statt Recht des Deliktsortes, *NJW*.
- ARKAN AKBIYIK, A. (1999). *Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görme*, İstanbul.
- AKYOL, Ş. (1984). *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, İstanbul.
- AYRES, L. H. & LANDRY, E. R. (1988). The Distinction Between Negotiorum Gestio and Mandate, *Louisiana Law Review*, Vol. 49, N.1, September.
- BAŞIBÜYÜK, Ö. (2008). *Roma ve Türk Hukukunda Vekaletsiz İş Görme*, Yayımlanmamış Yüksekisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BERKİ, Ş. (1973). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Ankara.
- BINCHY, W. & AHERN, J. (2009). The Rome II Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations: A New International Litigation Regime, *BRILL*.
- BURIÄN, L. (2011). Die Parteiautonomie im IPR der Ausservertraglichen Schuldverhältnisse nach Inkrafttreten der Rom II-Verordnung, *52 Annales U. Sci. Budapestinensis Rolando Eotvos*, 91.
- BUSSE, D. (2003). Internationales Bereicherungsrecht zwischen EGBGB-Reform und Rom II, *RIW*.
- CHAPPUIS, C. (1991). *La Restitution des Profits Illégitimes*, Helbing.
- DÄUBLER, W. (2000). Neue Akzente im Arbeitskollisionsrecht, *RIW*.
- DEGNER, E. P. (1984). *Kollisionsrechtliche Probleme zum Quasikontrakt*, Tübingen, (Quasikontrakt).
- DICKINSON, A. (2010). *The Rome II Regulation: The Law Applicable to Non-contractual Obligations*, Oxford University Press.
- DOOBE, H. (2007). *Die Anknüpfung der Geschäftsführung ohne Auftrag nach der Rom II – VO*, Berlin.
- DOLLE, H. (1972). *Internationales Privatrecht, Eine Einführung in seine Grundlagen*, Karlsruhe, (IPR).
- EINSELE, D. (1993). Das Kollisionsrecht der ungerechtfertigten Bereicherung-Möglichkeiten der Rechtsvereinheitlichung in der EG anhand einer Unterscheidung des deutschen und englischen Rechts, *JZ*.
- ERDEM, N. (1990). *Türk Borçlar Kanunu Şerhi ve Davaları, Özel Hükümler*, Adana.
- EREN, F. (2019). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Ankara.
- FALK, U. (2003). Von Titelhändlern und Erbensuchern- Die GoA- Rechtsprechung am Scheideweg, *JuS*.
- FIRSCHING, K. (1982). Das Prinzip der Akzessorietät im deutschen internationalen Recht der unerlaubten Handlungen – deutsche IPR-Reform, *Festschrift für Imre Zajtay*, Tübingen.
- FISCHER, P. (2002). Die Neuregelung der ungerechtfertigten Bereicherung und der Geschäftsführung ohne Auftrag im IPR-Reformgesetz von 1999, *IPRax*.
- FRANKENSTEIN, E. (1926). *Internationales Privatrecht, Band I-II, N. 29, Band. II*, Berlin.

- FRIEDRICH, H. P. (1954). Die Voraussetzungen der unechten Geschäftsführung ohne Auftrag (Art. 423 OR), insbesondere bei Annahme einer für einen Andern bestimmten Leistung, *ZSR*, N. 64.
- ÖZTEKİN GELGEL, G. (2006). Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Hakkındaki Avrupa Birliği Düzenlemesi, İstanbul.
- GONZENBACH, C. G. (1986). *Die akzessorische Anknüpfung, Ein Beitrag zur Verwirklichung des Vertrauensprinzips im internationalen Privatrecht*, Zürich.
- GRAZIANO, T. K. (2009). Das auf außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht nach Inkrafttreten der Rom II-Verordnung, *Rebels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, Band 73.
- GURSKY, K. H. (1985). Der Tatbestand der Geschäftsführung ohne Auftrag, *AcP* 185.
- HABERMANN, G. (1990). *Die Geschäftsführung ohne Auftrag im System des deutschen Internationalen Privatrechts*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Johannes Gutenberg Üniversitesi, Mainz.
- HALILOV, R. (2013). *Türk ve Azerbaycan Hukukunda Vekaletsiz İş Görme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- HATEMİ, H. (2010). Türk Hukukunda Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görme Kurumuna İlişkin Düşünceler, *Prof. Dr. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan*, İstanbul.
- HEINI, A. (1977). Die Anknüpfungsgrundsätze in den Deliktsgesetzen eines zukünftigen schweizerischen IPR-Gesetzes, *Festschrift für F. A. Mann*, München.
- HOFFMANN, B. (1983). *Das auf die Geschäftsführung ohne Auftrag anzuwendende Recht*, in v. Caemmerer, *Vorschläge und Gutachten zur Reform des deutschen internationalen Privatrechts der ausservertraglichen Schuldverhältnisse*, Tübingen.
- HOFSTETTER, J. (2000). *Der Auftrag und die Geschäftsführung ohne Auftrag in Schweizerisches Privatrecht*, Basel-Genf-München.
- HOLENSTEIN, P. (1983). *Wertersatz oder Gewinnherausgabe? Unter den Gesichtspunkten der ungerechtfertigten Bereicherung und der unechten Geschäftsführung ohne Auftrag*, Zürich.
- LOOSCHELDERS, D. (2003). *Internationales Privatrecht*, Springer Praxiskommentare.
- KAPPEL, J. (2020). *Das Ubiquitaetsprinzip im Internet*, Verlag Dr. Kovac.
- KAVŞAT, F. C. (2011). *Kanunlar İhtilafı Hukukunda Haksız Fiilden Doğan Borç İlişkilerinde İrade Muhtariyeti Prensibi: MÖHUK ve Roma II Tüzüğü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KEGEL, G. (1987). *Internationales Privatrecht, Ein Studienbuch*, München.
- ÖZDEMİR KOCASAKAL, H. (2010). Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun MÖHUK m. 24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları, *MHB*, Yıl 30, S. 1-2.
- KRAMER, X. E. (2008). The Rome II Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations: The European private international law tradition continued, *Nederlands Internationaal Privaatrecht (NIPR)*, No. 4.
- LADSTÄTTER, I. (2011). *Die Geschäftsführung ohne Auftrag im Rechtsvergleich*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Viyana Üniversitesi, Viyana.
- LÉGIER, G. (2008). Enrichissement sans cause, gestion d'affaires et *culpa in contrahendo*”, CORNELOUP, S. & JOUBERT, N. (2008). *Le règlement communautaire « Rome II » sur la loi applicable aux obligations non contractuelles*, LexisNexis Litec.
- LORENZ, W. (1981). Der Bereicherungsausgleich im deutschen internationalen Privatrecht und in rechtsvergleichender Sicht, *Festschrift für Konrad Zweigert*, Tübingen.
- MANSEL, H. P. (1987). Kollisions und zuständigkeitsrechtlicher Gleichlauf der vertraglichen und deliktischen Haftung, *ZVglRW*, N. 86.

- REUTER, D. & MARTINEK, M. (1983). *Ungerechtfertigte Bereicherung, Handbuch des Schuldrechts, Band IV*, Tübingen.
- MEDICUS, D. (2007). *Gesetzliche Schuldverhältnisse, Delikts und Schadensrecht, Bereicherung, Geschäftsführung ohne Auftrag*, München.
- MEY, K. (2020). *Die Anwendbarkeit des deutschen Strafrechts bei Straftaten via Internet*, Nomos.
- MICHEL, S. (2004). *Die Akzessorische Anknüpfung Grundfragen und Grundprobleme*, Göttingen Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Göttingen.
- MURTAZ, G. (2018). Yabancı Unsurlu Akitlerde Hukuk Seçimine Dair Meseleler, Çankaya Üniversitesi HFD, C.III, S. 1.
- MULLER, H. (1980). *Der Fremdggeschäftsführungswille*, Mannheim.
- MULLER, K. (1986). Delikte mit Auslandsberührung, *JZ*.
- NEHNE, T. (2012). Die Internationale Geschäftsführung ohne Auftrag nach dem Rom II Verordnung-Anknüpfungsgegenstand und Anknüpfungspunkte, *IPRax, Heft 2*.
- NEUMANN, Hugo, (1986). *Internationales Privatrecht in Form eines Gesetzentwurfs nebst Motiven und Materialien*, Berlin.
- NOMER, H. N. (2006). Karar İnceleme-506 Sayılı SSK m.10'a göre İşverene Açılan Rücu Davaları Hangi Zamanaşımına Tabidir?, *Çimento İşveren Dergisi*.
- ÖZ, T. (1990). Sebepsiz Zenginleşme, İstanbul.
- ÖZDEMİR, H. G. (2001). *Roma ve Türk Hukuklarında Vekaletsiz İş Görme*, Ankara.
- PATRZEK, K. U. M. (1992). *Die vertragsakzessorische Anknüpfung im Internationalen Privatrecht*, München.
- BAMBERGER, H. G. & ROTH, H. & HAU, W. & POSECK, R. (2020). *BeckOK BGB Kommentar, C. H. BECK*, 53. Edition, München.
- REICHARD, I. (1993). Negotium alienum und ungerechtfertigte Bereicherung- Zur Entbehrlichkeit des § 687 Abs. 2 BGB, *AcP 193*.
- SCHMIDT, B. (2004). Der Anwendungsbereich der berechtigten Geschäftsführung ohne Auftrag, *JuS*.
- SCHMID, J. (1992). *Die Geschäftsführung ohne Auftrag*, Freiburg, (GoA).
- SCHNEEWEIß, F. J. (1959). *Das Verhältnis von Handlung und Erfolgsort im deutschen internationalen Privatrecht, unter besonderer Berücksichtigung der Rechtsprechung*, Köln.
- SCHNITZER, A. F. (1944). *Handbuch des Internationalen Privatrechtster besonderer Berücksichtigung der schweizerischen Gesetzgebung und Rechtsprechung*, Basel.
- SEETZEN, U. (1972). Das anwendbare Recht bei Verkehrsunfällen mit Ausländern, insbesondere Gastarbeitern, *NJW*.
- STOLJAR, S. J. (1989). *The Law of Quasi-Contracts*, Sydney.
- SEROZAN, R. (2000). Aynî Tasarruf Sözleşmesinin Borçlanma Sözleşmesinden Ayrılığı ve Soyutluğu, *Prof. Dr. Tahir Çağa'nın Anısına Armağan*, İstanbul.
- STOLL, H. (1977). Anknüpfungsgrundsätze bei der Haftung für Straßerverkehrsunfälle und der Produkthaftung nach der neueren Entwicklung des internationalen Deliktsrechts, *Festschrift für Gerhard Kegel, Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung im Ausgang des 20. Jahrhunderts, Bewahrung oder Wende?* Frankfurt am Main.
- SUNGURBEY, İ. (1972). *Medeni Kanun Ön Tasarısının Nesnel Hukukunun Eleştirisi*, İstanbul.
- ERCOŞKUN ŞENOL, H. K. (2018). Gerçek Olmayan Vekâletsiz İş Görmenin Sistemik Açısından Borçlar Kanunundaki Yeri Ve 2020 İsviçre Borçlar Kanunu Tasarısı'ndaki Durum, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XXII, Sa. 4*.
- TANDOĞAN, H. (2010). *Borçlar Hukuku-Özel Borç İlişkileri, C. II*, İstanbul.

- TANDOĞAN, H. (1957). *Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk-İsviçre Hukuku Bakımından Vekaletsiz İş Görme*, İstanbul.
- NOURISSAT, C. & TREPPOZ, E. (2003). Quelques observations sur l'avant-projet de proposition de règlement du Conseil sur la loi applicable aux obligations non contractuelles << Rome II >>, *Clunet*.
- TÜTÜNCÜBAŞI, U. (2018). *Akit Dışı Borç İlişkilerinde Hukuk Seçme Serbestisi*, Ankara.
- ULUOCAK, N. (2003). Milletlerarası Haksız Fiiller Konusunda Avrupa Birliği'ndeki Son Gelişmeler ve Birleşik Krallığın Yeni Düzenlemesi, *Ünal Tekinalp'e Armağan, Cilt II*, İstanbul.
- ULUSAN, İ. (1984). *İyi Niyetli Sebepsiz Zenginleşenin İade Borcunun Sınırlanması Sorunu (BK m. 63/I)*, İstanbul.
- UYAR, T. (2000). Yargıtay Kararlarında El Atmanın Önlenmesi (Men'i Müdahale) ve İstihkak Davaları (MK. 618), *TBB Dergisi, S. 1*.
- VON HEIN, J. (2000). Rechtswahlfreiheit im Internationalen Deliktsrecht, *RabelZ, 64*, (Delikt).
- WAGNER, G. (2006). Internationales Deliktsrecht, die Arbeiten an der Roma II-Verordnung und der Europäische Deliktsgerichtsstand, *IPrax*.
- WALKER, G. (1934). *Internationales Privatrecht*, Wien.
- WANDT, M. (1990). *Geschäftsführung ohne Auftrag im Internationalen Privatrecht*, Frankfurt.
- WEBER, R. H. (1992). Gewinnherausgabe-Rechtsfigur zwischen Schadenersatz-Geschäftsführung und Bereicherungsrecht, *ZSR, N.111, (I)*.
- BEUTHIEN, V. & WEBER, H. (1987). *Ungerechtfertigte Bereicherung und Geschäftsführung ohne Auftrag*, München.
- WITTMANN, R. (1981). *Begriff und Funktionen der Geschäftsführung ohne Auftrag*, München.
- WOLFF, M. (1950). *Private International Law, (PIL)*, Oxford.
- WOLLSCHLÄGER, C. (1976). *Die Geschäftsführung ohne Auftrag-Theorie und Rechtsprechung*, München.
- YAVUZ, C. & ÖZEN, B. & ACAR, F. (2019). *Borçlar Hukuku Dersleri-Özel Hükümler*, İstanbul.
- YAVUZ, N. (2013). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi, C. II*, Ankara.
- YÜKSEL, B. (2014). *Turkish and EU Private International Law*, İstanbul.
- ZEVKLİLER, A. & GÖKYAYLA, K. E. (2019). *Borçlar Hukuku-Özel Borç İlişkileri*, Ankara.
- ZHANG, M. (2009). Party Autonomy in Non-Contractual Obligations: Rome II and Its Impacts on Choice of Law, *Seton Hall Law Review, Vol. 39*.

İnternet Kaynakları

- DUCZEK, A. Rom II-VO und Umweltschädigung – Ein Überblick, Heft 91, September 2009, s. 13-16, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1520526, 15.07.2019.
- HARKE, J. D. (2011). *Besonderes Schuldrecht*, Springer- Lehrbuch, <https://www.springer.de/>, 12.05.2016.
- HUGUENIN, C. (2014). *Obligationenrecht - Allgemeiner und Besonderer Teil*, Schulthess Juristische Medien AG, Zurich-Basel, <https://www.swisslex.ch/>, 15.03.2016.
- HUGUENIN, C. & JENNY, R. M. (2012). *CHK - Handkommentar zum Schweizer Privatrecht*, Schulthess Juristische Medien AG, <https://www.swisslex.ch/>, 15.03.2016.
- MYLONOPOULOS, C. Strafrechtsdogmatik in Europa nach dem Vertrag von Lissabon – Zur materiellen Legitimation des Europäischen Strafrechts, <http://www.mylonopoulos.gr/de/publication/article/54/strafrechtsdogmatik-in-europa-nach-dem-vertrag-von-lissabon---zur-materiellen-legitimation-des-europ%C3%A4ischen-strafrechts-.html>, 10.9.2020.

- PRIMIG, T. J. (2020). Internationales Strafrecht und das Internet - Probleme in der Anwendung nationalen Strafrechts auf Kriminalität in grenzüberschreitenden Datennetzen, http://rechtsprobleme.at/doks/primig-1-internationales_strafrecht.pdf, 10.09.2020.
- ROTSCH, T. Der Handlungsort i.S.d. § 9 Abs. 1 StGB - Zur Anwendung deutschen Strafrechts im Falle des Unterlassens und der Mittäterschaft, http://www.zisonline.com/dat/artikel/2010_3_422.pdf, 10.9.2020.
- BURTSCHER, B. & SPITZER, M. (2020). Klimahaftungsklagen aus Sicht von IZPR und IPR – Neue, https://www.wu.ac.at/fileadmin/wu/d/i/privatrecht/Spitzer/Publikationen/burtscher_spitzer_zak_2017_287.pdf, 10.9.2020.
- STAAKE, M. (2016). Gesetzliche Schuldverhältnisse, 2013, Springer- Lehrbuch, <https://www.springer.de/>, 12.05.2016.
- ZIEBERT, S. (2020). Internationale Aspekte des Strafrechts, <https://www.erecht24.de/artikel/strafrecht/37.html>, 10.9.2020.
- AB MÜKTESEBATI,
<https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:de:PDF>,
www.im-internet-gesetze.de, 15.10.2020.
<https://dejure.org/gesetze/EuGVVO> <https://www.iprblog.de/tag/eugh/>, 15.9.2020.
- ALMAN CEZA YASASI,
<https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html>, 15.9.2020.
- İÇTİHATLAR,
http://www.wiete-strafrecht.de/User/Inhalt/9_StGB.html, 10.10.2020.
<https://www.iprblog.de/tag/eugh/>, 10.10.2020.
<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=161611&doclang=DE>, 15.10.2020
https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20190220_OGH002_00500B00240_18G0000_000, 10.10.2020.
www.beckonline.de, 29.10.2020.